

Nauk iz Grčije

Vajeni smo že vsakdanjih poročil o težavah, s katerimi se morajo boriti na domačih tleh vse vlade, ki so prezele oblast v državah, zasedenih po angloameriških četah.

Zdi se, da italijanski zgled ni bil zadosti zgovoren in poučen, ker se je podobna zmeda morala ponoviti še v Franciji, Belgiji in najbolj v Grčiji, preden so odgovorni državniki »zahodnih demokracij« pogledali stvarnosti v lice in začeli pod silo razmer popravljati svoje naziranje o ustroju tako imenovanih uporniških gibanj, ki so jim med nemško zasedbo peli hvalnice, jih zalagali z orožjem in na moč podpirali.

»Zavezniško« načelo je bilo, da je treba podpreti brez izjeme vse »osvobodilne« organizacije v deželah pod nemško zasedbo, ne glede na to, ali so to revolucionarni pokreti, ki jim je ob rojstvu botrovala Moskva in jim nalozila prekucaške naloge, ter je njihov edini cilj, izkoristiti sedanje razmere za izvedbo komunistične revolucije pri posameznih narodih.

Ako sta boljše »demokrat« mogle postati nenaravna zavezništva proti istemu nasprotniku, se dejansko nikakor nista mogla zblížiti. »Demokracija« ni mogla prenikniti v boljševo oziroma, pač pa je komunistem zaradi bistva demokracije same dobil polno možnost, da se je uveljavljala zakonito ali vsaj pod krinkami, ob katere se demokratska zakonita oblast zaradi posebnih ustavnih določil ni mogla obregati. Tako doživljamo, da boljševo v demokraciji zahteva zase vse svobode, dočim se v Sovjetiji n bogemu državljanu niti v sanjah ne sme poroditi misel, da bi zahteval več svobode.

Z vzporednimi vojaškimi nastopi so hoteli zavezništva združiti še enotno politično delo, brez katerega si sploh ni moči zamisljati trdnosti bodočega evropskega reda, katerega naj bi po »zavezniških« zagotovilih ustvarile Amerika, Velika Britanija in Sovjetija. Toda tu je ob demokratsko načelo o samoodločbi narodov nujno morala trčiti boljševo celotnost, kajti komunistem ne more poprej odjenjati, dokler ne podere poslednjih narodnih meja in iz pisane evropske narodne družine ne zviri internacionalne zmesi, ki se edina lahko sprijazni s poginom svojih izročil in utopi v brezmejni enolitosti svetovne boljševe domovine.

Ob Poljski so se in se še lomijo težnje obeh nasprotujočih si svetov. Tod bi »demokracije« zamišljale, ako bi šlo samo za ideološka nasprotja in ne za tekmo imperijev, za posest čim širših vplivnih in gospodarsko važnih področij.

Za Poljsko je prišla na vrsto Francija. Za angloameriškim vojakom se je plazil zakrinkani komunist, ki je izigral zavestnost in zametaval vsako polovičarstvo: upr se je zahtevali, da odloži orožje, ker se golih rok ne bi mogli boriti za svoj končni cilj, za oblast. V Belgiji prav tako. V obeh primerih so angloamerikanci zavijali oči, dajali domačim vladam sicer podporo, toda zelo omejeno, vse iz obzira do Moskve, dočim komunisti ni pokazal nobenega obzira do njih. »Demokracije« so v tej hinvaski igri političnega nadmodrovanja vlekje kratko. Duhovi, ki so jih klicale nad se in nad zavezniške narode, so pričeli strašiti nje same.

Tudi Grčiji ni bila namenjena nič drugačna usoda. Za angleškimi vojniki je iz gora pritiskal tolovaj, »osvobodilec«, rdečkar, kateremu je London vse do zadnjega dvoril bolj kakor Moskva. Prišla je tako imenovana »narodna koncentracija!« Anglež je porinil v vlado šest rdečih ministrov, da so lahko z najvišjega mesta varovali prekucaše. Kaj je Anglež dobil v zahvalo za to, da je z vsemi silami podpiral grške boljševe, misleč, da bodo ti služili njegovim, ne pa svojim ciljem? Naj govore dejstva:

Komaj se je grška koncentracijska vlada lotila dela za pomirjanje dežele, za njeno gospodarsko ozdravitev in preskrbo s hrano, je »zapihal od nekoder oster veter«, kakor je dejal prejšnji petek sam Churchill v spodnji zbornici. Ni treba napenjati možgan, da bi uganili, od kod je ta veter zapihal. Iz zavezniške Moskve! Grška vlada je vzela v svoj sklop šest plačanih hlapcev.

Prvi spodtiklav za te rdeče minerje je bil vladni ukrep, da se razorože vsi uporniki in vključijo v redno vojsko. Prišel je odstop rdečih ministrov, vladna kriza in nemir na deželi, naperjeni ne toliko proti vladni kakor proti Angliji in njenim ciljem.

Tedaj so bili Angleži prisiljeni spregovoriti kolikor toliko odkrito besedo. Njihov general Scobies je zatrdil, da bo z vsemi silami podpiral vlado. Nenaravno zavezništvo med »demokracijami« in boljševo je se prelomilo. Tolovaji so pritisnili proti Atenam in jih začeli oblegati. »Osvobodjenec« Grčija se je na mah znašla sredi državljanske vojne. Tolovajske drhali so planile na policijske postaje v mestu in jih povrsti zavzemale. Sredi splešne zmede je postal

Ein Heldenbegräbnis in Laibach. — Pogreb junaka — stotnika Meničanina v Ljubljani 11. decembra 1944.

POHUŠANJE IZ EVROPE

Spoznanja rdečih vojakov pri vdiranju v Evropo

Sovjetska agitacija se je morala zadnje čase ukvarjati z nepričakovano neveseljnostjo. Čim dalje je sovjetska vojska vdrala v območje zahodne evropske kulture, tem večja je postajala nevarnost, da se bo sovjetski vojak na vsak korak seznanjal z naravnimi dobrinami in stvaritvami te kulture in potem začel svoje neposredne vtise pretvarjati v spoznanje.

Zato je boljševo agitacijski stroj moral zaradi lastne koristi poskrbeti, da potlači vtise, katere so nabrali boljševo vojniki v deželah, ki niso spadale v okvir boljševega raja.

Ze l. 1959., ko so boljševo vojniki po delitvi Poljske zasedli vzhodni del, je bilo zanimivo opažati, kako so bili ti ljudje presenečeni nad udobjem in razkošjem, na katerega so naleteli na primer v Lvovu. Vojaki so se gnetli pred urarskimi trgovinami in lokali, kjer so prodajali žepne nožiče ali podobne drobnarije. Prebrisani Judje so delali sijajne kupčije in so si tudi na cenen način pridobili naklonjenost višjih sovjetskih oblastnikov, nakar so prejeli dovoljenje za prestopanje meje.

Za preprosto in ceneno žepno orožje si od sovjetskega vojaka dobil, kar si hotel. Uro je poznalo in imelo le nekaj redkih med njimi. Sovjetski režim je skoraj popolnoma ustavil izdelavo običajnih priročnih predmetov, katere pozna sicer vsak tudi najmlajši Evropejec, da je lahko izdeloval orožje, letala, tanke, topove in druge vojne pripomočke, s katerimi je namerjal naskočiti Evropo in jo podjarmiti. Samo večje državne stavbe so na primer poznale kljuko na vratih. Vsi ostali družbeni sloji so morali shajati brez vseh običajnih ročnih potrebščin, kakršnih v današnjem dvajsetem sto-

letju ne manjka v prav nobeni drugi evropski državi.

Nič ni razumljivejše kakor to, da začno ljudje, katerim je njihova vlada vsilila življenje v strašno tesnih razmerah, ob prvem koraku v druge dežele, kjer so ljudje živeli svobodneje, udobneje in srečneje, razmišljati o svojem lastnem življenju in hudi usodi. Ni bila Sovjetska zveza od svojega nastanka dalje zastoj nepridušen zprta trdnjava. Gotovo bi preveč ljudi ušlo ven in bi v tujino prišlo vse preveč poročil o obupnih razmerah, ako ne bi oblastniki poskrbeli za neprestano mejno zaporo okrog vsega svojega raja. Celotno taktiko, ko je Sovjetija v tujini nastopala uradno, niso smeli njeni ljudje iti v tujino. Sovjetskega paviljona na zadnji svetovni razstavi niso zidali sovjetski delavci, temveč tujci, in med stotisoči obiskovalcev razstave ni bilo niti enega sovjetskega državljanca. Noben Rus ni smel videti, koliko daleč pred Sovjetijo so vse ostale zahodne države in koliko svobodneje in srečneje je njihovo življenje.

Sedanja svetovna vojna je šele odprla vrata v Sovjetijo in ustvarila možnost, da so Evropeji pogledali v razmere sredi boljševega raja. Letos pa so tudi sovjetski vojniki po vdoru rdečih armad v Evropo dobili priliko, da primerjajo svojo revščino z vsakdanjimi dobrinami evropskega človeka.

Čprav so te dežele silno trpele zaradi dolgotrajne vojne, so za ljudi iz osrčja Sovjetije še vedno pomembne države z neslučnim udobjem in razkošjem. Boljševiški vojniki bodo te vtise nedvomno ponesli do skrajnih meja svoje domovine. To dejstvo utegne

postati za boljševo mogotec zelo neprijetno.

Zato se kremelski agitatorji ne napejajo tjavendan, ko z vso svojo iznajdljivostjo pobijajo te govornice in skušajo njihov odmev potlačiti. V delo so vpregli govornike, radio in tisk, da bi preprečili prodiranje resnice v državo. Nastala je prava tekma v borbi proti »zapeljivim prividom«, o katerih imajo sovjetski vojniki polna usta. Ves napor je naperjen v dokazovanje, da je evropska omika le slepljiva in navidezna, prava, resnična in edino osrečujoča pa je sovjetska.

Celo Stalin sam je ponovno imel za potrebno, da je začel na vse glas povzdigovati »plemenito in prefinjeno boljševo omiko«.

Toda Evropa bolj verjame neštevilnim beguncem iz Finske, baltičskih dežel in sedaj tudi iz madžarskih ravnin, ki se z največjo muko prebijajo do nemških bojnih črt in pripovedujejo o nemških bojnih črt in pripovedujejo stvari, ki ne dovoljujejo nobenega dvoma o tem, kako barbarska je boljševo omika. Boljševiki sami se tega tudi dobro zavedajo in se boje, da s svojimi zlaganimi tiradami ne bodo mogli vse večne čase prepričevati svojega vojaka, da je resničnejše tisto, kar mu oni ponujajo po radiu in časopisu, kakor pa neposredna stvarnost, katero gleda dan za dnem na svoje lastne oči.

In tako prihaja v Sovjetijo pohušanje iz Evrope, iz tiste Evrope, ki je po dvajsetletnih trditvah rdeče propagande gnala, buržujska, zaostala, mračnijaška — a vendarle, kakor se zdaj rdeči vojniki sami na vsak korak prepričujejo — neskončno boljša od boljševega raja. In to pohušanje ni najmanjši udarec za boljševo.

položaj grške vlade čedalje obupnejši. Uporniki so se utaborili v vseh važnejših poslopih in naperili svoje orožje proti grški vojski, ki je hotela varovati red. Začela je teči kri, grška kri seveda, za tuje cilje.

Nič ni zalogo svarilo ministrskega predsednika Papandreuja, da bodo sinovi lastnega naroda ugonobili domačijo; nič ni hasnilo ponovno svarilo angleškega poveljnika, da ne bo trpel prekucašstva in da bo prisiljen uporabiti orožje za vzdrževanje reda in miru. Plamen državljanske vojne se je po načrtu iz Moskve razbelsel po celotnem atenskem področju in v Pireju. Splošna stavka, zaradi katere so ustavile obrat elektrarne, plinarne in vsi obrati, je stanje še poslabšalo. Prenehala se je že itak šibka preskrba prebivalstva, ki je ostalo brez kruha in brez vode.

Napad rdečih tolovajev na angleško pomorsko poveljstvo v Pireju je sodu izbil dno. Spričo takšnega nastopanja so morali tudi Angleži nekaj reči. Sprva je general Scobies skušal vsemu dogajanju vzeti videz domače razprtije in je v boj proti prekucahom pošiljal le domačo vojsko. Toda s tem sredstvom se upor ni dal zadušiti. Hočeš nočeš so Angleži morali poseči sami v boj s svojimi letali, tanki, ladjskimi topovi, topništvom in padalci. In tako besni po velikem atenskem področju že več kot deset dni prava vojna, kakršne Atene do zdaj še niso doživele, ki prinaša prebivalstvu strašno gorje in neizpodbitno dokazuje, da

boljševizem povsod brezobzirno izkorišča slabost demokracij in da je z njim možen le en način govornje: puška.

Po Atenah križarijo angleški tanki in rušijo poslopja, v katerih so se komunisti vgnedili. Lovska letala se spuščajo nad uporniške postojanke in jih obislepejo s kroglimi. Rušilci v pristanišču butajo s topovi v tiste stavbe, iz katerih grško-angleške čete ne morejo pregnati revolucionarjev. Vedno znova morajo posegati v boj angleški padalci, da preženo rdečkarje iz okrajev, od koder nepretrgoma silijo v središče mesta. Zopet so na delu letala, ki preganjajo kolone novih upornikov, ki iz gozdov hite svojim v mestu na pomoč. Silovitost bojev se stalno stopnjuje. Ze v petek je general Scobies poročal, da je vseh žrtev doslej najmanj 1500 in da ima on sam ujetih že 2500 razbojnikov.

Grška vlada ni vedela izhoda iz zagate. Ponudila je kralju, ki sedi v Londonu, odstop. Odstop ni bil sprejet. Spričo zaostrenega položaja so tudi vse tiste grške stranke, ki so bile za sodelovanje s komunisti, spremenile svoje stališče in zahtevajo vlado, ki naj naredi v državi red brez sodelovanja komunistov.

Državljanška vojna pa divja dalje. Angleških čet je pre malo, da bi moge držati tolovaje v šahu, niti ne morejo očistiti mestnih predelov obvladovati, ker za njihovim hrblom takoj nastopijo nove tolpe. Nemiri se širijo na nedeželje in salsna stavka je izbruh-

nila tudi na področju Soluna. Severno zaledje tega mesta so boljševoiki že združili v samostojno boljševo republiko.

Politična nasprotja med Anglosasi in Sovjeti, ki so se najočitneje pokazala na primeru Poljske, se razgalila tudi v Franciji in Belgiji ter Italiji, so v Grčiji končno izzorela v vojno, ki pa ne nosi le značaja notranjih domačih razprtij, temveč je dejansko spopad dveh sil, ki na zunaj govorita o iskrenem medsebojnem prijateljstvu, da bi prikriili neizgladljivo napetost in prekriti prepad, ki med njima zija. V Grčiji se je razpočil prvi gnojni tvor na bolnem telesu, ki se mu prvi anglosaško-sovjetsko zavezništvo.

Ob tem nepričakovanem spopadu je bil prisiljen spregovoriti tudi Churchill sam, ki je doslej z obena rokama blagoslovljal početje vseh komunističnih drhali na Balkanu, se peljal k Titu in se cedil od hvale na račun »iskrenega in zmagovitega« sovjetskega zavezništva. Počiti je moral lok, da je Churchill vendarle zavrnil pritožbe angleških zaščitnikov balkanskih tolovajev in grške upornike imenoval bandite iz gozdov, ki hočejo z nasiljem spremeniti državni in družabni red sebi v prid in notenje priznati demokracije, kakor si jo zamišljata Anglija in Amerika.

Ali ni Churchill priznal vso težo krivde s tem, ko je zdaj obtožil rovarstva in prekucašstva svoje negovan-

IZ VSEBINE:

- Stran 1.:
Nauk iz Grčije.
Pohušanje iz Evrope. (Spoznanja rdečih vojakov pri vdiranju v Evropo.)
- Stran 2.:
Todonski vojni pregled.
- Stran 3.:
Sprehod po gorenskih domobranski postojankah.
- Stran 4.:
Zgodovina Polce pri Višnji gori pod jarmom rdeče svobode.
- Stran 6.:
Stotnik Meničanin, junak v življenju, boju in smrti.

Prvi »osvobodilni« seznam

Titovo posebno ljudsko sodišče je pod sovjetskim pokroviteljstvom v Beogradu pri prvem »procesu« obsodilo na smrt 105 ljudi. Med njimi so tudi naslednja imena:

Mijušković dr. Jovan, biv. minister; Jojić Rista, bivši minister; Milovanović Dragoljub, narodni poslanec; Jevtić Mihajlo, brat bivšega ministra v londonski vladi, Marušičevega pokrovitelja; Jovanović Lazar; Kolur Djura, bivši minister; Kocić Miodrag; Kockar Veljko; Maričković Dragoljub, okrožni načelnik; Marković Slavko; Mihajlović Kosta, brat Draže Mihajlovića; Martičević Strahinja; Muderić Rade; Nedeljković Aleksije; Pavlović Radoslav, novinar; Arsović Vidak; Mičašević Sotir; Popović Branko; Prčić Ilija, vseučiliški profesor; Radosavljević Blažo; Ristić Dragoljub; Radulović Aleksander, general, komandant Beograda; Savić Milivoj; Stanimirović Tanasije, podpolkovnik-dobrovoljec; Simić Bogdan; Stojanović Aleksander, general; Spasić Milan; Tanović Jovan, biv. glavni urednik »Politike«; Marčetić Mihajlo, referent nacionalne službe; Janković Momčilo, bivši minister; Janković Djura, bivši minister; Veselinović Radoslav, bivši minister; Gjorgjević Dušan, bivši minister.

Vsi navedeni so pripadali skupini »čistih rok«, »zlate sredine« in »nasprotnikom sodelovanja z okupatorjem«. Zaradi tega so bili prepričani, da se jim ni treba od Tita in od Sovjetov nič bati; nasprotno, marsikateri izmed njih se je s Titovim dogovorjal o tem in onem; o skupnem nastopu proti »okupatorju«, o bodočih mestih itd. Vsi ti so prišli na prvi osvobodilni seznam, v kolikor niso z njimi kar tako okrasili kandelabrov po beograjskih ulicah.

Navajamo ta razveseljivi seznam iz Srbije v vzpodbudo tistim ljubljanskim »prvakom«, ki so ob boljševo-titovski zasedbi Beograda zapisali v svojem podtalnem glasilu besede: »Dvajsetga oktobra so vztrepetala naša slovenska srca. Vztrepetala v želji po tistem trenutku, ko bo nad Ljubljano zavihrala...«

Skratka, ko bo z Ljubljano tako kakor z Beogradom in bo čez njo zavihrala neomadeževana rdeča zastava — nad vrsto vislice.

Kaj pa, če bi glove za te vislice tudi v Ljubljani morali prvi dati ljudje »čistih rok« — kakor v Beogradu?

Nekaj računa

Vsesvetska nabiralna akcija za Socialno pomoč je v Ljubljani in na podeželju vrgla doslej nezasišano vsoto 255.547 lir. Za naše razmere velik znesek, res.

Toda če to vsoto podamo drugače, moramo ugotoviti, da bi zadostovala kvečjemu za obnovitev ene e skromne slovenske domačije. Ene izmed kakih 7000, kolikor jih je bilo samo v Ljubljanski pokrajini uničenih po zaslugi Osvobodilne fronte dozdej, ko ni šla čez našo zemljo še nobena fronta. Ze ob tem najhmem računem se nam morajo odpreti oči, koliko žrtev in dela in žuljev nas bo veljalo, če bomo hoteli obnoviti vsaj to, kar nam je razdejala revolucija. Kaj šele, če bi tudi našo zemljo zajela nesreča, da bo šlo čeznjo pravo bojišče!

Kako naj potem rečemo ljudem, ki so sicer vedno bili vajeni dobro računati, pa danes v svojih podtalnih glasilih to največje nesrečo, ki nas more še zadeti, pozdravljajo takole: »Bojišča se približujejo slovenski zemlji... V srcih slovenskih sinov svobodnih gorra kipi in vre... V naravi je jesen. V srcih in dušah slovenske svobodne mladine pa je najlepša pomlad, ker se približujejo bojišča in z njimi zlata svoboda...«

Zlata svoboda, najmanj taka, kakor jo pozna dozdej že 7000 slovenskih domov. Požgan slovenski kmet-trpin, pregnanec, begunec, ali je ob tem račun pa ob tej voditeljski »pomlad« morda tebi pri srecu, da bi vriskal, ko se ti poleg vsega gorja približujejo še bojišča?

TEDEN V SVETU

Ogenj državljanske vojne v Grčiji plamt naprej, silna neprijetnost za angleško vojsko pa ste stopnjuje. Po nalogu iz Londona je angleški general Scobie uporabil vsa sredstva, da bi preprečil nadaljnje izgrede, in je poslal več posredovalcev na delo. Spodletel je spravi poskus grške vlade, prav tako tudi atenskega nadškofa in nazadnje vse ostalo pri starem, ker zahtevajo tolovaji vsoblast zase, vlada pa noče popustiti, dokler uporniki ne odlože orožja in ne zapuste Aten. Britanske vojaške sile so prešle, da bi ukrotile uporništvo, ki so začele ogroziti tudi Pirej, v katerem je poglavito angleško oporišče in je nastanjeno tudi angleško mornariško poveljstvo. Na poveljniško stavbo sipljejo komunisti že več dni topovske kroglice in mine. Pridrli so že do neposredne bližine te palače. Prav tako so se izjavili vsi angleški napori, da bi roparske drhali potisnili proč od angleškega veleposlaništva. Uporniško gibanje se je zaneslo tudi že v Patras, in sicer z uvodno splošno stavko. Nikjer ni znaka, da bi se uporniki ohladili in mislili odjenjati, ker neprestano kličejo iz gozda nove oddelke in vpijejo, da ne bodo odjenjali prej, dokler ne bo vsa oblast v njihovih rokah. Do sedaj se je posrečilo uporniško gibanje zaustaviti le v Solunu, kjer je splošna stavka po treh dneh prenehala. Kako strašno trpi grško prebivalstvo, se lahko razbere iz uradnih poročil, da prebivalstvo dobesedno umira od lakote, ker je preskrba prenehala, vodovod ne deluje in so celo prenapolnjene bolnišnice brez živil, brez vode in brez zdravil. To obupno stanje je pripomoglo k sklenitvi enoznega premirja, da so vsaj v bolnišnicah v zasedenih mestnih delih spravili nekaj hrane in zdravil. V zvezi neizpisani bojni napovedi, ki so jo rdeči tolovaji naznanili ne le svojim sorojakom, ampak tudi Angležem, se angleško poveljstvo le še ne more odločiti za odločen in neusmiljen udar. Ovine so zgolj političnega značaja, ker Moskva noče potegniti svojih rok proč. V Solunu so Angleži preprečili podobno klanje s tem, da so v mesto vrgli indijsko divizijo, toda na mestnem obrobju se zbirajo tolpe. Dejstvo pa, da se ljudici in uporniki vedejo drug proti drugemu še nekako neutralno, nedvomno govori za to, da London in Moskva še nista izrekla poslednje politične besede, ker nihče izmed njiju nima poguma, da bi dal prvi povod za prelom in s tem povod za tretjo svetovno vojno.

Velikanske težave je moral premagati Bonomi, da je po štirinajstidnevni posvetih sestavil novo italijansko vlado v Rimu. V njej se ne nahaja noben socialdemokrat in tudi grof Sforza ne. Okrog moža je bilo mnogo hrupa, v katerega je posegel tudi angleški zunanji minister in nastopil proti njegovi kandidaturi za zunanjega ministra. Posebno značilno je za novo vlado dejstvo, da je postal komunist Togliatti podpredsednik, za njim pa imata njegova tovariša Gullo in Scoccimaro važni mesti notranjega in poljedelskega ministrstva. Ostala ministrska mesta so zasedli liberalci, demokratije in krščanski demokratije, katerih voditelj De Gasperi vodi zunanje ministrstvo.

Celo vrsto sodnih razprav proti nosilcem prejšnjih italijanskih režimov pripravljajo v Rimu. Tako je v načrtu razprava proti tajni policijski organizaciji OVRA, proti voditeljem zunanjega ministrstva, zlasti proti Suviču, in končno proti številnim italijanskim generalom, ki so vodili tajno vojaško službo. Zanimivo pa je tudi, da bodo v Rimu, kakor poroča Reuter, obnovili proces zaradi umora kralja Aleksandra v Marseillu in da bo s tem v zvezi obtožen tudi znan general Roata, katerega dolže vrh tega tudi načrtnega uničevanja ladij in povzročevanja tajinstvenih ladijskih požarov.

Londonška poljska vlada in boljševiški poljski odbor v Lublinu sta se dokončno skregala. Predsednik lublinskega odbora Berut je prepovedal povratek na Poljsko vsem članom in pomagamem poljske londonške vlade in zraven pristavil, da sploh nima nobenega smisla več, da bi se obe vladi še naprej razgovarjali. Berut je sicer pozval Mikolajczika, naj se preseli k njemu, toda vabilo je ostalo brez odgovora. Zato se misli ta boljševiška lutkarska skupina enostavno proglasiti za poljsko vlado.

Kakor pred kratkim romunska tako je tudi bolgarska vlada Kimona Georgieva dobila iz Moskve krepko brco. Zato je zaradi odstopa rdečih ministrov napovedala tudi svoj splošni umik. Po preizkušanem receptu so komunisti izvrteli povod za rušenje vlade v odločbi vojnega ministra, ki je dovolil pomilostitev za vse tiste bolgarske vojaške ubežnike, ki so ob preobratu pobegnili, pa se sedaj zopet javljajo svojim edincem. To dejanje vojnega ministra se ne sklada s komunističnim pojmom očiščenja, pod katerega udar

Naš tedenski vojni pregled:

Zastoj na zahodu, hud pritisk na Budimpešto

Mimo prezanjivih političnih dogodkov, ki nam v Franciji, Italiji, Belgiji in Grčiji kažejo vso zagrizenost medsebojne zavezniške tekme za političen vpliv in oblast v teh državah, ki se ne morejo izvit iz klešč brezobzirnih prijemov rdeče internacionale, potekajo na zahodnem, južnem in vzhodnem evropskem bojišču siloviti boji, s katerimi skušajo trije imperiji zlomiti moč nemške obrambne sile.

Prav to razdobje evropske vojne nam venomer, iz dneva v dan, vsiljuje razmišljanje o vojaških in političnih ciljih, ki jih na naši celini zasledujejo Anglosasi in Sovjeti. Vojaški pritisk na vseh bojiščih in brezobzirna uporaba vsega razpoložljivega vojaškega materiala bi govorila za to, da so zavezniški odločeni doseči prvi cilj.

Samo po sebi pa stopi takoj v ospredje drugo vprašanje, kako so se ali se še mislijo zavezniški med seboj pomeniti o vojnem plenu. Tukaj pa je težko najti tehtnih dejstev, ki bi mogla izpolniti resnico, da so si politični cilji vseh treh zaveznikov popolnoma nasprotni in da se v vsem celo križajo.

Vse evropske države, ki so zadnjega pol leta prišle pod oblast zahodnih zaveznikov, so okusile vso bridkost neusmiljene tekme demokracije in boljševizma, dočim je vzhodnim evropskim državam, ki jih tlačijo rdeča peta, vprašanje, v kateri vplivnostni krog sodijo in kakšne vladavinske oblike so jim zmagovalci namenili, ta negotovost prihranjena, ker njihovo usodo neusmiljeno kroji boljševik ne oziraje se na želje in stremiljena svojih zahodnih zaveznikov. Napetost, ki se spriče boljševiške nepopustljivosti čedalje bolj stopnjuje, je prizadejala mnogo gorja Franciji in Belgiji, še največ pa Grčiji, kjer je Moskva mimo dogovorov posegla v dogodke, s takšno brezobzirnostjo, da so za primer zavezniške zmage nad Nemčijo jalova vsa upanja na mirno in nekruvno rešitev povojnega mira in celinske ureditve. Kričeča nasprotja, ki čedalje huj razjedajo zavezniško stavbo, so dobila najočutnejši izraz v grški državljanski vojni.

Razsoden opazovalec dogodkov se ne more znebiti vtisa, da postaja razpoka v zavezniškem taboru vsak dan večja in da smo priče napete politične igre zlasti med Angleži in Sovjeti, ki nam utegnejo v najbližji bodočnosti pripraviti še mnoga presenečenja.

Medtem ko si politiki belijo glave z vprašanji vojnove Evrope in se trudijo, da bi omilili preočitna medsebojna nasprotja, zaradi katerih se njihova stavba ruši, na skušnjo generala izsiliti takšne vojaške uspehe, s katerimi bi svojim političnim vodnikom dali novih priponočkov, s katerimi bi se dala voditi edino možna politika, namreč politika gotovih dejstev.

Skrajnje zahodno krilo zavezniške vojske, katero sta držali britanska in kanadska armada, ni pretekli teden dalo nobenega glasu od sebe, ker je umetno povzročena poplava južnega brega reke Maas preprečila vse nadaljne poskuse in prisilila zavezniške, da so skoraj vse nižinske postojanke zlasti pri Arnhemu in Nijmegenju izpraznili. Ker pozna jesen in zima nista tisti čas, v katerem bi se vode otekale, je več kot verjetno, da ta odsek zahodnega bojišča precej mesecev ne bo igral nobene vloge.

Velika zamuda, ki je prvotni vodniški načrti niso predvidevali, sili generala Eisenhowerja, da skuša z močnimi sredstvi vzhodno krilo zavezniške vojske, ki so se izjavili napori za združitev obeh prodrlih zavezniških skupin, ameriške pri Slestatu in Gemarju ter francoske pri Mühlhausu. Na skrajnem južnem robu Vogeov je pri Münsteru nasprotnik silovito pritiskal, da bi si odprl pot v ozemlje severno od Mühlhausna. Dlje kakor do Thana ni mogel priti. Ker mu sreča tod ni bila mila, je sledil udar na postojanke v pogorju pri Münsteru in cesti, ki teče čez Prelaz prepador. Na tem odseku se največkrat imenuje kraj Kaiserberg, ki leži nekaj kilometrov južneje od Rappoltsweillerja, proti kateremu pritiskajo osvobodilci Slestata. Močvirno ozemlje okrog Ravenne in

gočnimi vojnimi sredstvi na vsak način priti do hrbenice nemške zahodne obrambne črte. Tri velebite so dvajale na področju Aachena, pa niso prinesle nobene odločitve niti večje ozemeljske spremembe. Zato je prva ameriška armada morala 10. decembra napeti nove sile, in sprožiti

četrto bitko za Aachen

V boj je poseglo v neslutnih količinah vse orožje, kar ga zavezniški premorejo. V dveh smereh je bil pritisk napadalca najmočnejši: na proster ob rečici Roer med Jüllichom in Dürenom ter od Hürtgenkega gozda proti vzhodu. Tod so Amerikanci se najbliže osrčju obrambne črte. Silovitost bojev se nenehno stopnjuje, napad se vrsti za napadom, naskok za naskokom se lomi ob zagrizenosti branilcev, ki se v glavnem opirajo na pomoč svojeja topništva. Presenečenj doslej ni bilo, ker so napadali dosegli le nekaj plitvejših vdorov, ki so bili vsi po vrsti ali odstranjeni s protinapadi, ali pa zapahneni.

Pritisk zaveznikov na ozemlje ob reki Saari je še vedno močan. Spričo posrečene sanka v Spodnjo Alzacijo pri Hagenuu bi smeli za to boje reči, da hočejo Amerikanci z njimi vezati močne nemške sile, da se ne bi mogle o pravem času odmakniti, drugi cilj pa je doseči vdor skozi Spodnjo Alzacijo v Posarje in s tem onemogočiti načrtno obrambo imenovane ga ozemlja, kjer potekajo zaenkrat še vedno le čelni boji, ki izključujejo presenečenja in zahtevajo velikanske žrtve. Pritisk Amerikancev se občuti na vsem prostoru od Merziga skozi Saarhaus mimo Forbacha pa do Hagenua in Bischoweilerja v Spodnji Alzaciji, ležečem nekaj km stran od levega Renovega brega. Z zahoda in vzhoda se trudijo Amerikanci, da bi obkolili Posarje. Zato so večkrat pri Merzigu poskušali priti čez reko Saaro, pa so bili vsakokrat razbiti. S prodorom do Saarhausu so prenesli težiče bojev na obe strani navedenega mesta. Gre za posest več skupin bunkerjev, iz katerih so v začetku branilce sicer pregnali, pa so osvojene postojanke v naslednjih dneh zopet zapustili.

Drugo žarišče bojev v Lotaringiji je prostor med mestom Saargemünd in Hagenuu. Amerikanci so z vsemi sredstvi napadali na široki fronti in so nazadnje dosegli obe navedeni mesti. Razvneli so se silni polnični boji, nakar je udarnost napadalca pri Saargemündu spahnela, stopnjevala pa se je pri Hagenuu, od koder so se napadalec oti usmerile proti severozahodu. Poslednja poročila povedo, da so se tod razvili teški boji, ker misli napadalec za vsako ceno prebiti ovire in zasukati svoj udar v zahodno smer.

Nespremenjeno pa je ostalo stanje

v Zgornji Alzaciji,

kjer so se izjavili napori za združitev obeh prodrlih zavezniških skupin, ameriške pri Slestatu in Gemarju ter francoske pri Mühlhausu. Na skrajnem južnem robu Vogeov je pri Münsteru nasprotnik silovito pritiskal, da bi si odprl pot v ozemlje severno od Mühlhausna. Dlje kakor do Thana ni mogel priti. Ker mu sreča tod ni bila mila, je sledil udar na postojanke v pogorju pri Münsteru in cesti, ki teče čez Prelaz prepador. Na tem odseku se največkrat imenuje kraj Kaiserberg, ki leži nekaj kilometrov južneje od Rappoltsweillerja, proti kateremu pritiskajo osvobodilci Slestata. Močvirno ozemlje okrog Ravenne in

spadajo prav vsi, ki rdečkarjem niso pogodu. Za 20. december pa so uradno napovedali javno razpravo bolgarske politike, zlasti proti bivšemu odgovornim činilcem prejšnje šim regentom in vsem bivšim ministrom in vladnim predsednikom. Tako bodo morali na zatožno klopo med drugimi tudi princ Ciril, prof. Filov in mali bolgarski Kerenski Muravjev.

Madžarski državni upravitelj Szalasi je bil nedavno pri Führerju. Ob tej priliki je bilo ponovno potrjeno nemško-madžarsko zavezništvo in neomajni sklep, da se bo madžarsko ljudstvo z vsemi silami borilo proti boljševiški nevarnosti.

S posredovanjem švicarske vlade, ki je zastopnica nemških koristi v zavezniškem taboru, je nemška vlada poslala Angležem in Amerikancem protestno pismo zoper stalne kršitve določil mednarodnega prava glede ranjenecv. Pismo navaja 12 primerov, ko so angloameriška letala na raznih bojiščih bombardirala ali obstrlevala bolniške vozove in ladje, čeprav so bili jasno in razločno označene s predpisanimi znaki.

Presenetljiv izum, ki utegne zrevolucionirati fotografsko stroko, se je posrečil dvema Špancem, po imenu Roig in Salvadore Pujol. Izumila sta silno občutljiv fotografski material, čigar občutljivost za tridesetkrat presega občutljivost fotografskega materiala z 28° Scheinerja.

Poseben dar za slovaške begunce, ki so jih z domov pregnali boljševiški tolovaji, je nitranskemu nadškofu poslal papež Pij XII. Slovaško časopisje si darilo 20.000 slovaških kron razlaga kot dokaz papeževske skrbi za slovaški narod, ki mu boljševiške grozote niso bile prihranjene.

V britanski spodnji zbornici je pretekli petek prišlo do občirne razprave o dogodkih v zasedenih evropskih deželah in predvsem v Grčiji. Razpravo so sprožili angleški delavski poslanci, ki so očitali vladi, da v Grčiji podpira reakcijo proti demokratičnim težnjam upornikov. Govorniki so tako močno navajali svoj levičarsko lajno, da je moral spregovoriti celo Churchill sam in razložil tem gospodom, kaj je demokracija in kakšno želi dati zasedenim evropskim državam in da je ta demokracija popolna tukja vsem grškim upornikom, ki z nasiljem in gangsterskimi grožnjami vsiljujejo režim, ki demokracijo zametava in uvaja najsurvojevjo diktaturo. Pri tem je z ostrimi besedami, ki so zanj sicer nenavadne, ožigalsal grške komuniste in jih opozval z banditi. Končno je zahteval Churchill zaupnico. Polovica poslancev se je glasovanja vzdržala, trideset delavskih zastopnikov je glasovalo proti, nad dvesto poslancev pa je predsedniku izreklo zaupanje.

Številne rečice, ki pritekajo iz Apeninov in prečkajo prostor

med Faenzo in Ravenno

so se izkazale za težko prehodne ovire. Osmo britanska armada, ki je tik ob morju prirnila do Ravenne in jo dobila v roke neporušeno, je takoj nato prenesla težo napadov na področje Faenze in si v prvem zagonu ustvarila predmostje na severnem bregu rečice Lamona. Toda zaradi nemškega protinapada je šlo tudi to mostišče v izgubo.

Britanci so se vnovič zagnali v boj in so z oklepniki pridri prav do Faenze, pa ne dlje. Nov poskus, da bi prišli čez Lamono, se je izjalovil. Pač pa so Nemci sami prešli v protinapad z oklepniki in vrgli Britance pri Faenzi za nekaj kilometrov proti jugu. Tako so bile izgubljene vse pridobitve prejšnjih dni.

In že dan nato smo brali v uradnem poročilu, da so Britanci znova prešli v naskok in udarili na obeh krilih bojišča. Dočim se severno od Ravenne položaj ni spremenil, se jim je pri Faenzi vendarle posrečilo vnovič priti čez Lamono.

Milejši sunki, katere so Amerikanci uprizarili pod Bologna, so občitali v osredotočenem topniškem ognju.

Vse razpoložljive sile, vse težko orožje in vse, kar premorejo, so boljševiki zbrali za

četrti naskok na Budimpešto

Številčna vojska je skušala oslabiti obrambo s tem, da je bojišče raztegnila proti zahodu do Blatnega jezera in na jugu do Drave. Boljševiški pritisk je bil izredno močan iz Kaposvarja proti jugozahodu in od Donave proti Stolnemu Belemu gradu.

Ta zalet, ki so ga boljševiki sprva zmogli, je že po treh dneh občital in se doslej v zvezi strašnim bojem niso nikjer pomaknili naprej.

Najnevarnejša je bila napadalna ost, ki se je hotela med Blatnim jezerom in Pečujskim pogorjem prebiti do Drave in od tod zaviti naravnost na zahod.

Četudi so boljševiki pridobili precejšen kos madžarskega ozemlja, so zadržali vsi operativni cilji izostali. Ako bi jim uspelo priti čez Dravo v Slavonijo, bi s tem odprli pot tudi svojim skupinam, ki so severno od Kaposvarja prišle čez Donavo in se skušale mimo zahodnega roba Fruške gore razliti po Sremu.

Ko je bil zadržan sunek od Kaposvarja proti jugozahodu in so nemške sile prešle v napad proti vukovarskemu mostišču, je izstalo tudi neposredno ogražanje Hrvaške. V boje pri Fruški gori so boljševiki poslali tudi tolovajske drhali, pa si z njimi niso dosti pomagali. Nemci so drhali razbili in začeli od vseh strani stiskati vukovarsko mostišče. Desetega decembra je bil napad kronan z uspehom in predmostje razbito. Dan nato so se boljševiški morali umakniti čez Donavo tudi severozahodno od Osijeka, ko so hoteli razbremeniti ogrožene postojanke pri Vukovarju.

Baš tedaj, ko je rdeča vojska hutala ob zaporna vrata pri Stolnem Belemu gradu in hotela priti Budimpešti za hrbet z zahoda, so se razvijali boji tudi na področju Miškoce-Hatvan. Levi krak tega sunka je pritisnil na Donavo in z manjšimi oddelki prispel na zahodno obrežje, vendar je bil ustavljen. Glavina rdeče vojske se je zagnala naravnost proti madžarski prestolnici, a je zaradi prehudega odpora zasukala svojo ost proti severozahodu, kjer se ji je posrečilo vdreti v mesto Vecz. Ki leži ob velikem donavskem kolenu. Od tod so udarili naprej in se mimo mesta Balassagyarmat prerinili do bližnje slovaške meje. Pomena tega vdora so se boljševiki dobro zavedali in so zato metali na ta odsek nove sile. Razumljivo je, da so tudi branilci napeli vse sile, da bi to pretečo nevarnost zaustavili. Doslej boljševikom ni uspelo, da bi prodrli globlje proti zahodu.

Strašni boji okrog Budimpešte predstavljajo združen poskus boljševikov, da bi s širokim obkoljevalnim manevrom končno vendarle zavzeli Budimpešto, proti kateri so si doslej v treh ofenzivah zlomili zobe. Da bi vezali čim več divizij nemške in madžarske vojske na prostranem bojišču, so Sovjeti pritiskali tudi na vzhodnem robu Slovaške na črti Užhorod-Miškolec. Ker je gorato ozemlje v močno oporo branilcem, so doslej rdečim uspelo samo krajevne osvojitve v dolini reke Sajo.

Bojna črta na Madžarskem se pričenja nekako na področju Satorajla-Ujhelyja, nato gre proti jugozahodu do Miškoce, tik severno od Gyöngyösa proti Varezu, koder doseže v loku vzhodno od Budimpešte med Hatvanom in Gödöllőjem železnico Miškolec-Budimpešta. Od tu gre v loku vzhodno in jugovzhodno okrog Budimpešte do otoka Czepel, nekaj kilometrov po Donavi proti jugu, nakar se obrne proti zahodu in teče do severnega konca Blatnega jezera. Ob južnem bregu

tega jezera poteka do južnega konca, nakar gre v jugozahodni smeri proti Dravi.

Ta čas so se

na ostalem Balkanu

razvijali edini večji boji okrog Knina, kjer so nasprotniki večkrat poskusili obkoliti nemške enote, pa brez uspeha. Prav tako so nemoteno potekali premiki nemških sil v Crni gori in Zahodni Srbiji. Ojačitev nemške vojaške delavnosti v Sremu in razbitje vukovarskega mostišča daje slutiti, da so divizije armade maršala von Weichsa deloma že prispele na določena mesta in da bodo kmalu odločno posegeli v dogodke na obdonavskem bojišču.

Na vsem ostalem vzhodnem bojišču je vladal precejšen mir. Boljševiki niso nikjer poskusili z novimi ofenzivami. Z vsakim tednom se vedno bolj potrjuje naziranje, da imajo premo sil, da bi mogli poleg ofenzive na madžarskem bojišču tvegati bojno srečo še na drugih delih vzhodnega bojišča.

Glas svobode...

Titovo vrhovno poveljstvo je izdalo naslednji razglas:

»Če je srbski narod doživel v ozemljih, ki so bila zasedena po rdeči armadi in narodno osvobodilni vojski, težke čase in stroge ukrepe, so temu krivi Srbi sami. Ze prej so vedno kazali, da za cilje, ki jih zasleduje maršal Tito v sporazumu s sovjetsko vlado, po večini nimajo nikakšnega razumevanja. Ko je bila rdeča armada še daleč, so Srbi v zločinski prevzetnosti zgrabili za orožje in se bojevali skupno z Nemci proti Titovim četam.

In sedaj, ko stoji rdeča armada na srbskih tleh, so zaslepljeni kmetje in delavci v napačnem pojmovanju narodne zavesti zopet udarili z orožjem proti tistim, ki so borijo prav za prav edinole za svobodo narodov. Na to moramo dati en sam odgovor: To zaslepljeno ljudstvo mora biti kaznovano. Kdor se upira ukazom osvoboditeljev, tega bomo uničili. Brezobzirno bodo kaznovani prebivalci vasi, v bližini katerih se bodo izvršili napadi na kolone rdeče armade ali naših čet. Za vsa sabotažna dejanja so možje, ženske in otroci enako odgovorni. Predvsem pa je bilo poskrbljeno za to, da duhovniki in nekdanji pripadniki narodne oficirske klike ne bodo mogli napraviti nobene nesreče več — ti ne bodo naroda več ščuvali!

Ce torej nasprotna propaganda govori danes o boljševiških grozodejstvih v Smederevu, v okolici Požarevca, v Boru, Raški in Zaječaru, če toži nad strahotnimi dejanji NKVD v Beogradu, vedite, da je to samo pravična kazna za uporno prebivalstvo.

To je prav glas svobode. Tiste svobode, ob kateri so 20. oktobra tudi pri nas »zatrepetala srca« celo nekaterim takim, ki bi od njih tega nikoli ne bili pričakovali...

Mar mislijo res, da bi bil glas rdeče svobode pri nas kaj drugačen, kakor je v Srbiji?

Nadaljevanje s 1. strani.

ce, katerih zločinsko početje proti lastnim narodom je še pred dvema mesecema opeval. In kar smo slutili in sklepali, da je vzrok krvavim dogodkom v Grčiji, je potrdil on sam, ko je povedal: Komunisti so se uprli, ker je grška vlada zapovedala razpust vseh uporniških skupin, pustila pa je pri miru varnostne bataljone, ki so obstajali še za nemške zasedbe, da so varovali naselja grškega podeželja pred gozdnimi roparji. Banditom (tako je Churchill imenoval upornike) ne gre za demokracijo, temveč za nasilno spremembo vsakega reda in za odpravo pravih demokratskih svobod. Pri tem je izgovoril sledečo ugotovitev, ki jo navajamo dobesedno: »Poslednje, kar bi sploh moglo sličiti demokraciji, pa je zakon drhali, ki si hoče z oboroženimi gangsterskimi tolpami utreti pot v mesta, zasesti policijske postaje in vladne urade, ter se trudi, da bi uvedla totalitarni režim.«

Končno vendarle! Tudi Churchill je moral za nekdanje svoje ljubljenice uporabiti tisto ime, ki se tej zločinski zvrsti edino prilega.

Preostaja samo vprašanje: ali se bo zavezniškim ranocelnikom posrečilo najti nove oblike za to gnojno rano in za nekaj časa ustaviti razkroj, ki neusmiljeno ugonablja nenaravno tovarstvo med Anglosasi in boljševiški barbari Morda. A četudi se jim posreči, vendar se ne bo dala s tem izpoibiti resnica, da se bo Anglija morala v najkrajšem času postaviti po robu rdeči kugi, ako noče, da se bo podrla vsa njena imperiialna stavba, zaradi katere je šla v vojno, v katero se je pa prav zaradi nenaravnega zavezništva med demokracijami in boljševizmom vtihotalo ogromno kužnih klic, ki njeno trdnost izpodjedajo huje kakor vojna sama.

Ali je morebiti preveč predrzno prepričanje, da se bo Velika Britanija morala spoprijeti z boljševiki na življenje in smrt, ako bo hotela iz sedanjih krave in silno drage vojne iztisniti vsaj drobec tistih koristi, ki so ji plavale pred očmi tedaj, ko je namerala svoj prvi korak v vojni vrtnice? Bodočnost bo na ta vprašanja morada kmalu dala odgovor.

Odpri srce, odpri roke - otiraj bratovske solze!

Zimska pomoč sprejema darila tudi v blagu

Pisma nam in vam

Sprehod po gorenjskih domobranskih postojankah

Mestu in deželi

Čenjeni gospod urednik!
 Ze večkrat je bilo govora o naši mladini, pa bi še jaz nekaj rad povedal. Naš prezident general Rupnik je vedno dejal, da je slovenska mladina protikomunistična in da bo tudi tako ostala. Saj to je ona izpričala, ne samo enkrat, pred vsjo javnostjo.

Toda glej! Ob zadnjih letalskih alarmih se je v nekem zaklonišču nabrala čedna družica deklet in fantov, samih dijakov. Zastopani so bili med njimi vsi, od preprostega kmečkega dijaka do mestnega študenta. Ta mladina je kmalu po prihodu začela peli narodne pesmi z velikim navdušenjem. Nekateri so se jim hitro pridružili in kmalu je bila družica kar zadosti močna po glasu in med domače pesmi se je oglasila domobranska pesem in slovenska himna. Čeprav glasovi niso bili ubrani, vendar je bilo lepo slišati, kako ta mladina navdušeno prepeva.

In sedaj, gospod urednik, Vas vprašam: »Ali je ta mladina prisiljena, da poje domobranske pesmi, ali je prostovoljno izpričala svojo narodno zavest?« Prepričan sem, da mi boste odgovorili v pozitivnem smislu in s tem zaprla usta marsikateri ljubljanski »srajci«, ki je o tem nasprotno mislila. Opazovalec.

Gospod urednik!
 Zadnji se mi je primerilo tole: Pred nekaj dnevi sem morala na večer po opravkih na rob mesta. Bilo je že po uri, ki je določena za zatemnitev. Povsod je bilo tema ko v rogu. Ulice so bile samotne in zapuščene, da me je bilo skoraj strah.

Pa mi pridirka nasproti drobna deklica s torbico na hrbtu. Na vprašanje od kod in kam, mi pove, da gre iz šole, da imajo pouk do četrta na šest, ker se pač morajo čez dan vrniti, ko ni prostora, in da mora zato zdat v temi domov.

Veste, gospod urednik, da se mi je otrok v srce zasmilil. Mislim, da nikakor ne bi smeli dopustiti, da hodijo otroci ponocni sami okoli. Otroci bi morali biti, zlasti v sedanjih časih pred nočjo doma, posebno še deklice. Saj se še iz mirnih časov spominjam nekaj primerov, ko so nesramni moški čakali na deklice, ki so šle iz šole, jih izvajali s seboj in oskrnjevali. Mar mislite, da se v današnjih časih kaj takega ne more zgoditi?

Vemo, da je danes stiska za prostor in čas. Vse pa, kar stuzi zabavi in uživanju, je kakor tabu, nedotakljivo. Pa še: Ali je pravično, da tu in tam sedi v veliki, topli zakurjeni sobi sam, medtem ko se preriva in zmrzuje dve sto do tri sto otrok v prav tako veliki ali še večji, pa nezakurjeni sobi in se z učitelji vred grede šolo?

Vas pozdravlja teta Mica.

Pomoč bližnjemu, ki je v stiski, ni samo krščanska, ampak tudi narodna dolžnost in merilo naše narodne zavednosti.

Gospod urednik!
 Dovolite mi, gospod urednik, da tudi jaz napišem nekaj vrstic o tem, kako lahko nekateri (poudarjam: nekateri!) zdravniki »zastužijo« denar.

Imela sem brata v splošni bolnišnici. Ker je bil težko bolan in sem se bala, da ga ne bi že čez nekaj dni, kakor se to pogosto dogaja — včasih upravičeno, drugič spet povsem neupravičeno — odločili in poslali v domačo oskrbo, so mi nekli znanci svetovali, naj grem h glavnemu zdravniku na tistem oddelku v zasebno ordinacijo na dom. Rekli so tudi, da če drugače ne bom uspela, naj mu stisnem kaj v roko, pa bode v denarju ali v čem drugem. Ni me sram, da sem se tudi za ta korak odločila, saj sem se preveč bala za bolnega brata.

Ko sem prišla na vrsto, sem ponižno prosila zdravnika, naj bi zadržal mojega brata nekaj časa v bolnišnici, ker je resnično hudo bolan. Gospod si je pomel roke in dejal: »Ljuba moja, to je pa zelo težko, ker je tak naval na moj oddelk. Vse sila v bolnišnico. Moj položaj je tudi težak, veste.« Ker sem že slutila, da s ponižnimi prošnjami ne bom dosti opravila, sem segla v torbico, vzela iz nje že pripravljeno petstotak ter ga pomolila zdravniku. Poteze na njegovem obrazu so se pri priti spremenile. Potrepljal me je po rami ter takoj obljubil vso pomoč mojemu bratu. Bekel mi je, naj se čez tri tedne spet oglašim, on pa da bo medtem že vse uredil. Pospremil me je skozi druga vrata. Presenečena sem obstala sredi sobe. Po stenah so viseli prazni okvirji za slike vseh mogočih velikosti. Zdravnik je opazil moje začudenje in mi začel brž razlagati nekako takole: vidite, denar nima danes nobene vrednosti, jaz sem vsega investiral v slike. Ker pa se bojim, da ne bi bile v primeru kakšnega letalskega napada uničene, sem jih pač spravil, okvirjev pa nimam kam dati.

Odšla sem, a mislila sem si: Ta gospod mora res dobro zaslužiti, da lahko svoj denar vlaga v dragocene slike zdaj, ko so nekateri ljudje prisiljeni prodajati celo najnujnejše stvari (kakor na pr. jaz), da mu lahko plačajo po 500 lir samo zato, da koga, ki je res težko bolan, obdrži nekaj dni v bolnišnici. Tam v njegovih sobi visi okoli trideset okvirjev, iz katerih je pobral drage slike, kupljene brez dvoma za denar, ki si ga je z največjo težavo prislužil obubožani uradnik ali knež.

Mislim, da pač nisem edina, ki je videla te okvirje. Golovo je bilo nekaj tudi še bolj srečnih, takšnih, ki so videli tudi slike, ne samo okvirje. Mogoče bo kdaj tudi njegova slika spominjala na tega zdravnika, ki očitno mirne duše tako izkorišča stisko ubogih ljudi. Prizadeta.

Gorenjsko domobranstvo se vedno bolje razvija in razširja. Danes se Gorenjci zavedajo, da je domobranstvo edino poročstvo za ohranitev lepih gorenjskih domov in gorenjskih družin. Komunistično goštarstvo, ki je skušalo tudi Gorenjce pahniti v nesrečo, je narod razgalil. Danes hoče imeti vsaka gorenjska vasica domobrancelce in posadko, da bi tako varovala svoje domačije pred maščevalnimi goštarji. Prav zato, ker so gorenjski domobrancelce z ljudstvom, imajo posadke lepe uspehe pri razkrinkavanju komunističnih organizatorjev in tudi v boju proti tolпам.

Pred nedavnim so tudi Brezje sprejele domobrancelce. Fantje iz Lesca so prevzeli to častno nalogo, da branijo ta lep gorenjski kraj.

Posadka v Bobovku je doživela pokus gošarskega napada, ki ga je junaško odbila, Bobovski fantje so sedaj gospodarji ne samo svoje lepe postojanke, ampak tudi še lepše okolice. Dan za dnem so na bojnih in na propagandnih pohodih.

Posadka v Lescah je izgubila vojaka-domobrancelca Erjavca Rada. Komunisti so odpeljali iz Vrbe Zvanovo gospo in zaprli še pet žensk. Tako hočejo ustraševati ljudstvo.

Cerkljanska posadka je še posebno marljiva. Skoraj ni dneva, da bi cerkljanski domobrancelce ne bili na kakšnem pohodu. Pa tudi s propagando so domobrancelce dosegli lepe uspehe.

Posebno aktivni so domobrancelce v Domžalah. Na svojih pohodih imajo vselej uspehe. Dne 29. novembra so ujeli dva gošarja, eden pa je padel na begu. Gošarske zasede, ki so podnevi prežale na domobrancelce, ponoči pa ropale po vaseh, danes nimajo več obstanka v širši domačjski okolici. Nikjer niso več varni pred puškami domačjskih fantov.

Tudi kovarska posadka je imela lep uspeh. Pred dnevi je uničila skofjevsko in žensko komunistično organizacijo in odstranila mnogo komunističnih terencev. 29. novembra so kovarski fantje ujeli dva gošarja. Domačini so domobrancelcem hvaležni za njihovo varstvo. Prav radi segajo tudi po slovenskih časopisih.

Domobrancelce iz Kranja in Lahovč so večkrat na skupnih pohodih. Nevoljni so le zaradi tega, da jih gošarji nikoli ne čujejo počakati. Na dnevnih pohodih so tudi domobrancelce iz Mavčič, Mengša in Smednika. Terenci iz Mavčič so sedaj varni le v gozdu. 24. novembra so domobrancelce iz Mengša podili skupino gošarjev, ki so na begu odvrgli polne nahrbtnike. Fantje iz Smednika so 26. novembra odkrili udobno opremljen gošarski bunker in ga uničili. 25. in 27. novembra so se prijaviли posadki trije gošarji.

Gošarske majhne skupine so se v zadnjem času pojavljale pri Sv. Florjancu. Ljudje pripovedujejo, da so bili gošarji prezeblji, lačni in raztrgani. Zadnji čas, da nehajo s tolovajstvom! Pošteni bodo našli še vedno razumevanje pri domobrancelcih.

V ljubljanski bolnišnici je umrl Slapničar Franc iz Predoselj. Na velikonočno nedeljo so ga hoteli ubiti trije komunisti, ki jih je vodil domačin. Pristrčen pogreb 30. novembra na Suhu je pokazal,

da so poštenega in junaškega domobrancelce vsi ljubili.

Tudi posadka v Tupaličah dela prav uspešne pohode. 27. novembra so fantje ujeli skesanega gošarja. Drugi dan so na pohodu našli in uničili velik gošar-

plenili večjo količino naropanelega blaga. Tako so gorenjski domobrancelce kar vedno na pohodih. Komunistične tolpe so se v zadnjem času zadrževale v škofjeških bratih. Kljub temu da komunistični propagandisti besedičijo o treh brigadah,

Jarc Ivan, posestnik iz Luž pri Šenčurju, ki so ga komunisti 20. septembra letos prišli iskat na dom in ga z običajnim izgovorom, da se bodo »nekaj pogovorili« odvedli. Kmalu so počili strel in zjutraj so ga našli mrtvega s prestreljenim tilnikom. Pokojni je bil invalid in so ga ubili zato, ker je obsojal umore, požige in rope gošarskih razbojnikov.

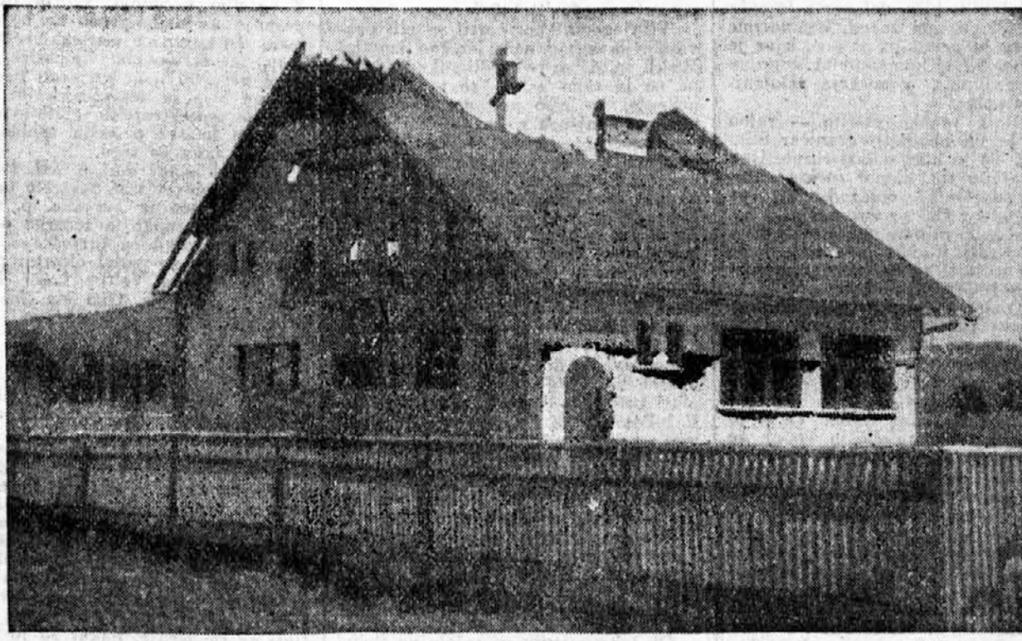
ski bunker, v katerem se je skrivalo 30 gošarjev. Pravočasno so jo odkurili in zbežali.

Domobrancelce iz Vodice so se 24. nov. spopadli z gošarji in jih pognali v beg. Krvave sledi so pričale, da so imeli gošarji več ranjenih.

Vojkova brigada je imela v noči od 23. na 24. november zopet smolo. Ko se je z vozovi naropanelega blaga iz Gor. Bitenj vračala, so jih dohiteli domobrancelce iz Zabnice, napadli in jim vzeli nakradeno blago. 27. novembra so domobrancelce iz raznih posadk bili v akciji pri Kropi. Na tem pohodu so zaplenili mnogo gradiva. Tri dni kasneje so domobrancelce na pohodu uničili osem bunkerjev in za-

gošarji nočejo priti v stik z domobrancelci. Tako so škofješki domobrancelce ujeli kar 30 gošarjev. Da je med gorenjskimi gošarji morala vedno slabša, dokazujejo tudi gošarski ubežniki, ki se javljajo domobrancelcem v vedno večjem številu. Domobrancelce so zato ustanovili nove postojanke v Sopotnici in v Zminecu. Blizu Zabnice je bil ustreljen Oman Peter.

Po vsem tem delu gorenjski domobrancelce mislijo tudi na kulturno delo. Posadka v Cerkljah je priredila že več zabavnih večerov s pevsкими točkami in protikomunističnimi govori. Skoraj vse postojanke prejemajo tudi slovenske knjige, po katerih domobrancelce in tudi drugi radi segajo.

Preprečiti take zločine in kaznovati njihove krivce — to je cilj gorenjskih domobrancelcev: šola v Dragomlju, požgana 21. septembra 1943.

Velečenjeni gospod urednik!
 Zima trka na vrata in tudi Zimska pomoč se spel oglašja s svojimi prošnjami. Opazujem Ljubljano in njeno življenje, pa se mi zdi, da sem našel nov lep vir dohodkov za Zimsko pomoč in njene podvige.

V ljubljanskih časnikih večkrat beremo o divjanju kolezarjev in o pomanjkanju vsakršne discipline med njimi. Grešnike, ki jih zaloti, policija kaznuje, kar je tudi prav. Čeprav mi ni znano, za kakšne namene se uporabljajo te globe, vendar sem prepričan vsaj o tem, da jih ni malo.

Kaj ko bi policijski organi v mesecu novembru priredili lov na besne kolezarje ter vse grešnike strogo kaznovali, izrečene globe pa oddali Zimski pomoči za njene namene?

Za gorenjsko postajo je neka vozna pot, ki veže Blaučevstvo z Medvedovo cesto. Čeprav je na železniškem skladiščem poslopje vidno označeno, da je tam kolezarjenje prepovedano, se vendar po tisti ozki poti podi nešteto kolezarjev, ki ne poznajo nobene obzirnosti do pešcev. Kaj ko bi tja postavili stražnika, ki bi

vsakega grešnika takoj kaznoval vsaj z desetotomom ter mu izdal potrdilo na ta znesek? Če bi uprava policije na tej kratki zvezni poti, kjer je kolezarjenje prepovedano, samo teden dni lovila kolezarje, ki le prepovedi ne upoštevajo, bi lahko v tem tednu za Zimsko pomoč nabrala precej denarja.

Nedavno sem bil na tej poti prita, kako je v temi zaradi nagle in nepredvidne vožnje nekdo podrl otroka na tla in potem seveda brž izginil. Takšne grešnike naj bi kaznovali še prav posebno trdo.

Ce bo moj predlog sprejet, želim policiji dober lov in Petrov blagor, Zimski pomoči dovolj dohodkov, ubožcem pa pred zimo vsaj nekaj prepotrebnih beličev!

Domobrancelce.

Ko dajesh prispevek, se zamisli v položaj siromaka, kakšen prispevek bi ti kot siromak pričakoval od človeka v tvojem položaju?

V strahu za obstanek življenja, v pomanjkanju kruha, obleke in obutve, pičačuajo v solzami v očeh letošnjega Božiča brezštevilni siromaki in begunci. Išla svetega večera se bo izpremenila v grenkobo in trpkost. Namesto gorke pečice bo stresal njihovo izmzgano telo mraz — jaslice in božično drevce jim bo nadomeščal brezupen pogled v bodočnost. Otroci bodo v joku klicali: atek, mama, dajte nam kruha, oblecite nas!

Se enkrat je Socialna pomoč povzdignila svoj glas na vse svoje brate in sestre: Priskočite na pomoč, ker je sila dosegla vrhunec!

Ves slovenski narod s svojim tako mehkim srcem ne bo mogel v očigled skrajne bede ostati zakrknjen, trd in neobčutljiv, da se ne bi odzval pozivu pokrajinskega podpornega odbora z gospodom prezidentom na čelu. Mesto in podeželje bosta tekmovala v deljenju pomoči potrebnim.

Mladina, moška in ženska, srednje- in visokošolska — naš up in nada naša, se je že odzvala polnoštevilo, da bo te dni pred Božičem hitela od hiše do hiše, od družine do družine, po mestu in po vaseh ter zbirala darove v denarju, obleki in živilih za vse pomoči potrebne. S kakšnim veseljem in navdušenjem so naše dijakinje in dijaki prisostvovali pri zadnjem sestanku in sledili besedam govornika, ki jim je s tako živimi besedami slikal bedo in trpljenje neštetihi brezdomcevi, beguncevi in siromakov in bodril za delo, ki ga bodo vršili te dni.

Ta naša mladina se dobro zaveda, da gre danes slovenskemu narodu za biti ali ne biti, zato je pripravljena doprinesiti vse žrtve, da otme še to, kar se oteti da in more.

Sestre in bratje, z veseljem in radodarno sprejmite te naše mlade ljudi, ki bodo trkali na vrata Vaših src, proseč pomoči za svoje revne sobrate, ker prišel bo enkrat dan, ko Vam poreče Gospod: Resnično, povem Vam: Kar ste storili kateremu izmed teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili.

Z današnjim dnem bodo dijakinje in dijaki pričeli zbirati prispevke za božično obdaritev po vsem mestu. Prosimo, da jih dobrohotno sprejmete in da prispevate po možnosti čim več. Sprejmejo se razen denarnih prispevkov tudi kakršni koli prispevki v blagu.

Prispevke sprejmejo tudi zbiralnice Zimske pomoči, ki so sledeče:

Centralna zbiralnica: Ulica 3. maja št. 3, trgovina Rojina. — Lokal tombole Zimske pomoči, Gradišče 4 (tel. 30-39). — Trgovina Bač'a, Ulica 3. maja (tel. 29-65). — Pekarija Bizjak, Gosposvetska cesta. — Trgovina Pirnat, Dalmatinova 1. — Trgovina Pirnat, Sv. Petra

Slovenčeva knjižnica — družinska knjižnica!

Do sedaj so izšle sledeče knjige:
 Meško: »NA POLJANI«
 Čoinski: »POSLEDNJI RIMLJANI« (I. in II. del)
 Osteno: »OBJESTNEŽI«

Naročniška cena za tri broširane knjige mesečno znaša 45 lir, za vezane 90 lir. V prodaji stane vsaka broširana knjiga 25 lir. — Omogočeno vam je, da za skromen denar ustanovite sami in svojim otrokom lepo, domačo knjižnico. Postanite naročnik »SLOVENCEVE KNJIZNICE«.

cesta. — Župnišče, karitativna pisarna, Sv. Petra c. (tel. 25-21). — Mlad. zav. Zelena jama, Pokopališka 29 (tel. 39-31). — Župnišče Moste, Krekova ulica (tel. 36-26). — Mlad. dom, Kodeljevo, Ob Ljubljani (tel. 21-91). — Pekarija Dolinar, Poljanska c. (tel. 30-56). — Gostilna Koržišnik, lastnica Tratnik Roza, Dolenska 27a. — Solske sestre, Karlovška 22. — Župnišče v Trnovem, Cerkvena ulica (tel. 25-22). — Krojač Bukovnik, Trubarjeva 2. — Čistilnica Jos. Reich, Tržaška c. — Konzumno društvo Vič, Tržaška c. 46. — Kinološka zveza, Cesta v Rožno dolino. — Mizarstvo Perko, Celovška c. (tel. 23-72). — Delih Umberto, Celovška c. 50 (tel. 35-60). — Trgovina Belihar-Velepič, Tyrševa c. (tel. 31-07). — Modistinja Kozina, Ciril Metodova 57 (tel. 24-55).

Quo vadis

Roman v slikah!

Dobite ga v uredništvu »Slovenskega doma«.

V NAPAD...

V napad vsi, kar nas je, o bratje, ne misli in srca, v naskok vsi, ki pogum nam drzno v srcih in očeh vihrā, navzgor, na vrh obljubljeni rešitve, da zдробimo grb nasilja, zla, temē, krvi — krvavo kladivo in srp — v metāž za zmagō duš, za večnost, za svetlobo, za duhā; ne več obramba v trdnih gnezdih postojank in večna skrb, kdaj nam sovražnik z mrežo zank, ne z bojem, nov udarec dā; ven, v bōj iz postojank, navzgor, v peklenški trēsč, v svinčenk drobiž, po zmagō na naš vrh, da vanj zapičimo svoj prapor — križ!

Dovolj je že bilō popuščanja, umikanja prevēč, predolgo že pod mernikom je hiral plamen naš gorēč, zadosti že nastavili nam vsem peklenških ste nastav — minil je čas, ko brenkali so na godala poravnāv, odslej naprej govoril z vami bo le še naš ostri mēč, doklēr, maliki rdeči, vam ne trešči v prah ostrvatnih glav, doklēr ne izhlapi za večno sen vaš blōdni — rēd, raj rdeč; potem vsa srca naša božji mir poveže v svetel krog in vanj se vrne kot pastir jih past njih gospodar — naš Bog!

Vinko Žitnik.

Zgodovina Police pri Višnji gori

pod jarmom rdeče „svobode“

Že leta 1942, so naši listi večkrat pisali o delovanju OF in o njenih zločinah početih na Polici pri Višnji gori. Slišale so se trditve, da je OF imela na Polici šolski tabor, da so se v njem tolovaji urili za morilce in atentatorje. Zato velja, da delo OF na Polici podrobneje opišemo.

Malo je vasi, ki bi bile okusile toliko gorja v rdečem rajju, kakor ga je okusila pred ustanovitvijo »Vaških straž« prav Polica.

V ponedeljek po roženski nedelji 1941 so prišli v Staro vas trije oboževalci; izdajali so se za »begunec« iz Štajerske in so po vasi pršili kruha, fižola in moka. Ljudje so se jih strahljivo bali, češ kaj če pridejo Italijani; šepetali so, da tabore ti možje v Črni dolini, med Perovim in Dobrom, proti Lipoglavu. Tam izvira tudi grosupeljski vodovod. Okrog teza so se zbirali začetniki OF, zato ni čudno, da so Grosupeljčani tako oboleli na komunizmu.

Treba je začeti z »delom«

Po zasedbi Ljubljanske pokrajine je pridružil k nam vojaštva ko listja in trave. Močne posadke so se naselile povsod po važnejših krajih. Saj je bilo varne povsod, kamor so šli.

Pri nas so imeli postojanke na Polici in na Lipoglavu. S Polici so se pred zimo umaknili. Na Lipoglavu pa je posadka še ostala in od tukaj so hodili v Grosuplje po hrano.

Tako sta šla tudi 3. januarja 1942 popoldne dva Italijana z Lipoglavu v Grosuplje. Ko sta se vračala okrog 4 nazaj, je za Perovim zaropotala izza meje strofjica. Eden je bil takoj mrtev, drugi pa je pozneje umrl v Grosuplju. Represalije so kmalu prišle. Ko se je znočilo, so savjski vojniki pridružili v vas, začeli požigati gospodarska poslopja in odnašati blago. Tolovaji so jo popihali na varno, ljudje pa so želi sadove njihovoga dela in žalostni strmeli v požgana poslopja.

S tem dejanjem so komunisti takoj v začetku dokazali, da se »bore« le za delava in kmeta...

Druzo tako junaštvo so banditi naredili dne 13. marca 1942. Popoldne so na Peščenjku nad Višnjo goro ubili v avtomobilu italijanskega majorja, nekega oficirja in vojaka. Takoj nato so zginili skozi Spodnje Brezovo, Dedi dol proti Polici.

Zgodilo se je, kar so tolovaji hoteli doseči: Savojsci so pobrali po vasi moze in fante ter jih kot talce odpeljali v Višnjo goro. Tam so jih imeli zaprte na sodnji dva dni brez hrane in v mrazu. Po priporoči nekaterih ugodnikov so jih izpustili.

Ponoči so se Savojski zopet vrnili in zažgali vas. Požar je osvetljeval bližnjo in daljnjo okolico, živina je mukala in živa gorela v hlevih, tolovaji pa so v neki hiši na Polici jedli, pili in se norčevali. Pri tem dejanju so takrat sodelovali že domači terenci.

Tako je bilo prvo »veselje«, ki ga je OF naredila brezovskim vašanom.

Oče komunizma na Polici

Mislili, da je malo ljudi v okolici Police, ki bi ga ne bili poznali, še manj pa, da bi o njem ničesar ne bili slišali, saj je »naš oče komunizma« — Lado Potokar, s tolovajskim imenom »Peč«, obhodil polovico dežele. Bil je gledališki igralec, nekaj časa tudi trgovski pomočnik. Ker pa službe ni vestno opravljal, je bil odpuščen. Potem je prišel k sorodnikom na Polico. Bil je pevca in je igral razne burke in igre. Najrajši je bil tam, kjer se mu je obetalo veliko pijače.

Ob ustanovitvi OF se ji je takoj pridružil in postal krvnik in ustrahovalec vse okolice. Kot komisarju mu je bil zaupan rajonski odbor na Polici. Stoval je v gostilni. Za družbo si je izbral šuligojevca sina iz Grosuplja, ki je bil politkomisar s tolovajskim imenom »Jope«.

Ustanovitev rajonskega odbora

Ker grosupeljski terenci niso mogli stalno biti v zvezi s tolovaji, je bilo nujno potrebno organizirati vmesno edinicjo, ki bi bila razbojnikom vedno v pomoč.

Takoj ko je pogorela vas Perovo, so se sešli v neki hiši blizu Grosuplja živnozdravnik Valentinčič Stane, Lado Potokar, Skubic Jože in Smrekar Jože. Po daljšem posvetovanju je Valentinčič razdelil funkcije rajonskega odbora na Polici.

Po ustanovitvi se je začelo zbiranje za »osvobodilno vojsko«. Kmalu potem so se podali Skubic Jože, Babnik Anton in Kočmar Jože s polnimi nahrbtniki in vrečami hrane na določeno mesto blizu Dol pri Panceh, kjer je stal križ. Za drugo skupino so izbrali še nekaj vašanov, da so nosili hrano k šemetovi baraki, ki je stala sredi gozda med Panceh in Troščinami. Učitelj g. Šeme je tam kupil velik, posekan gozd. Ker je bil lovec, si je naredil lovsko kočico. V tej koči so se v začetku zadrževali »stvarišč«. Kmalu pa je ta lesena hišica pogorela. Zažgat jo je bil nekdo, ki je hotel prepočiti rdečo osvoboditelje iz gozda.

Rajonskim voditeljem je bilo težko sodelovati s tolovaji zaradi drugih ljudi. Zato so organizirali »vaško zaščito« in izpopolnili rajonski odbor. Ker se pa sami niso upali zganjati ljudi na sestanku, so sporočili tolovajem, naj oni urede to zadevo. Na belo nedeljo zvečer, 12. aprila 1942, so se prikazali razbojniki z orožjem v vasi ter ljudem kazali stisnjeno pest in jih

s psokvami zganjali na sestanek v gostilno k »Možaku«.

Na mitingu je govoril najprej neki 20 letni štajerec, za njim pa dva druga tolovaja. Ustanovili so »vaško zaščito«, za vodilne člane pa so izvolili zlasti take moze in fante, ki OF niso odobravali, češ naj se oni zamerijo ljudem, ko bodo pobirali denar in živila. Po končnih govorih so tolovaji prepevali sovjetske pesmi.

Tako je bil izpopolnjen rajonski odbor in organizirana vaška zaščita.

Prisega Osvobodilni fronti

V gozdu se je začela množiti »vojska«. Prihajali so vedno novi člani in treba je bilo živeti in obleke. Ker pa tolovaji niso radi hodili po vaseh, so zahtevali, da vse to delo opravijo za svoje vaščani sami. Ljudje pa niso bili pri volji in so odlašali toliko časa, da so jih morali terenci priganjati spraviti s silo na delo.

Da bi se »poglabilo« delo v Osvobodilni fronti, so nekega večera v majniku sklicali kurirji ljudi po vaseh, naj pridejo prisegati v Gasilski dom. In res se je zbralo nekaj ljudi. Prišel je tudi komisar Lado Potokar, ki je prinesel na hrsto pod površnikom iz gostilne Janežič križ, ga postavil na mizo in pripravil sveče. Potem je popisal ljudi, ki niso prišli k tej svečanosti.

Politkomisar »Jope« je nato prebral 10. paragraf OF, razložil pomen prisega ter rekel:

»Vi, ki verujete v Boga, boste prisegli pred Bogom, zato se zavedajte, kaj boste prisegli!«

Prisega se je glasila: »Prisegam pri vsebogomnem Bogu, da bom zvesto služil slovenskemu narodu in izvrševal dolžnosti, katere mi bodo narekovali predstavniki Osvobodilne fronte. Obljubljam, da se bom z božjo pomočjo vestno boril proti okupatorju in delal za narod, dokler ne bo očiščena slovenska zemlja! Večje ironije in cinizma se od komunistov ni moglo pričakovati!

»Veliki možje«

Kakor spomladi teloh prvi dvigne glavo, tako so tudi pri nas tedaj zrasi v soncu OF »veliki možje«. Prvi je vzdignil glavo Potokar kot komisar, nato pa šuligoj, ki je bil desna roka Potokarja (saj je on organiziral vso okolico); dalje Babnik Anton, posestnik na Polici in tajnik rajonskega odbora. On in brat Stane, ki je bil kurir vaške zaščite in rajonski kurir, sta se udeleževala vseh sed in važnejših sestankov. Že aprila 1942 so se pri Babniku kuhali veliki lonci za tolvaje.

Anton je bil glavni pomočnik Lada Potokarja. Kadar njega ni bilo doma, je imel besedo Babnik Anton. S Potokarjem sta imela tudi rajonsko blagajno, iz katere sta kradla denar za pijačo in druge »uradne« potrebe.

Za »inteligentnega« komunistu pa je veljal Čelesnik Jože, delavec z Jesenic. Ker je bil od tam zaradi komunizma odpuščen, je prišel na Polico, kjer je imel ženo. Bil je komandir »1. čete« in posebni zaupnik komisarja »Dolenjskega odreda«.

Poveljnik »vaške zaščite« — rajon Policec je bil nekdanji graničar Skubic Jože. Ta je imel oblast razpošiljati vaško zaščito tja, kamor so mu narekovali poveljniki »brigade« ali pa okrožni odbor OF za Grosuplje.

Predsednik rajona je bil tovarniški delavec Kralj Rudolf iz Velike Stare vasi. Ta je imel razne govore, se udeleževal sej višjih funkcionarjev, ki so izdajali razne odloke in reševali druga »važna« vprašanja. Rajonski tajnik je bil Smrekar Jože iz Bleš vrha. On je imel glavno zvezo z OOF v Grosuplju. Na Peči, četrte ure oddaljeni vasi od Police, pa je izvajal strahovlad posestnik Ahlin Anton. Ta se je udeleževal v komunističnih vrstah že za Jugoslavije in tako tudi sedaj ni zamudil ugodne prilike. Imel je v vasi večkrat svojo stražo, lovil ljudi ter jih gonil na Polico k Potokarju, da je on odločil o njihovi usodi. S svojo kobilo »Lizo« se je neprenehoma vozil okrog in popival, da je tako zapravljal vse posestvo in gozde, ker je upal, da bo po vojni vsega dovolj. Omeniti moramo tudi funkcionarja Kočmarja Franceta iz Police, ki je tudi pohajkoval in prepuščal delo drugim, ki so »zvišene« funkcije niso sposobni. Temu podoben je bil tudi Fine Alojzij s Peči.

»Elitna« družina

Vsem poliškimi okolčanom je dobro poznana Šircljeva, p. d. Kadunčeva hiša iz Bliske vasi. Tu je bilo pravo rdeče gnezdo. Ko bi mogli govoriti danes vsi tisti mučenici, ki so bili kot »izdajalci« pobiti in obešeni ali so na tem vrtu čakali smrti (mislim, da jih je bilo 15), bi lahko povedali, koliko je ta družina delala za OF. Tu je stanoval štabni intendant »Marko«. Imel je pisalni stroj in razpošiljal razna poročila. Pri njem so se zbirali vsi kurirji iz okolice Ljubljane, od koder je dobival ves material. Njegova glavna kurirka je bila Kadunčeva hči, 18 letna Milena, ki se je vedno vozila s košom v Dobrunje, Bizovik, Podlipoglav, kjer je bil doma njen ljubček in komandant »bataljona« bivši železničar Slivar Ivan. Z njim je tudi zanosila. Nosila je tudi pošto iz tovarne »Motor in platno«, kjer je bila zaposlena. Na delo pa je hodila, kadar se ji je ljubilo. Oče in 20 letni sin Anton sta bila čevljarja, a od ustanovitve OF je to delo popeljalo. Rajši sta hodila s tolovaji po ropih in »likvidacijah«. Očeta ne bodo ljudje nikoli pozabili, kako surovo je nastopal. Tudi

15 letni sin Milan je bil pravi tolovaj. Hodil je s patrolami in se udeleževal umorov, talvin ter ropov.

Šolski tabor

Glavno poveljstvo stalnih tolovajskih čet je bilo četrte ure od Pance, na hribu, ki se dviga nad vasjo Pusta sela, ne pa na Polici, kar se mnogokrat sliši. Sem so prihajali iz Ljubljane in D. M. v Polju ter sosodnjih vasi rdeči prostovoljci na urjenje, zato so ta kraj imenovali »šolski logore«. Če bi bili pristajši OF pogledali ta kraj v jeseni 1942, bi bili opazili že po grobovih in emradu, kaj so podpirali in za kaj so toliko prispevali. V ta »šolski logore« so venomer prihajali novi »stvarišč« in »stvarišice«, ko pa so se izurili v moralnem delu, so jih razpošiljali v razne »brigade« in v Ljubljano pobijati ljudi po cestah.

Poskusna mobilizacija

Ko so tolovaji mislili, da imajo po prisegi vse ljudi na limancah in so zdaj vsi »velika NOV«, so se pa že slišale razne govorice, ki niso ugajale komunističnemu vodstvu.

V začetku julija 1942 so tolovaji razglasili splošno poskusno mobilizacijo. Terenci so stivali v dolnico med Polico in Pečjo neki večer skoraj ves rajon od Leskovca do Zg. Slivnice in od Šn. Brezovega do Troščin, tako da je bilo tam okrog 200 mož. Tja je prišel organizator in glavni kurir Dolenjskega odreda »Jakac«. S seboj je prinesel zastavo, na kateri se je lesketala peterokraka rdeča zvezda. Imel je govor, ki ga je poslušalo le nekaj častihlepežev in dobičkarjev. Drugo čedno mobilizacijo pa je sklical komandir 1. čete Čelesnik Jože sredi avgusta 1942. Na tem sestanku je govoril on ter »komandant bataljona« vaške zaščite neki štajerski inženir Golouh Stane — »Kostac«, uradnik v tovarni »Motor in platno« v Grosuplju. Na tem sestanku pa so se slišali že kar javni ugovori proti OF, češ da bo tpeplo le ljudstvo in vasi.

»Osvoboditelji« na delu

Razumljivo je, da vsak potrebuje hrane in obleke. Potrebovali so je tudi tolovaji, dasi niso imeli nobene izdelave. Zato je bilo nujno potrebno, da se nekaj ukrene.

Prvi je bil na vrsti prehranjevalni urad občine Višnja gora. V noči od 3. na 4. junij 1942 je bil oropan ta Prevod. Pri tem so imeli največ zaslug že prej imenovani Jaka, Potokar Lado, tajnik občine Višnja gora Nadrah, tajnica Prevoda Marta Groznik in drugi višnjejerski komunisti. Višnja gora je bila dobro zavarovana po savjskih vojakih. Prav sredi je bil nastanjen Prevod, a so tolovaji vendar v kratkem času znesli mimo vseh straž proti staremu gradu in Kriški vasi okoli 20.000 kg moka, poleg tega pa še vsjo pošto iz Višnje gore.

Višnjejerski komunisti so bili prav veseli, da se je načrt srečno izpeljal. Mislili so, da so pokradli »okupatorjuc«, pa so le sami sebi. Vse to so videli pozneje, ko niso več mesecev dobili niti najmanjšega nakazila.

V noči 24. junija 1942 pa je bila izropana velika usnjarna »pri Martilu« na Lohkuju pri Grosuplju. Tukaj je bilo usnja in podplatov za več voz. Pokradli so vse in odpeljali ali pa znesli na ramah. V glavnem je šlo to usnje proti Krki, nekaj pa je vzel komisar Potokar za svoje »delavnice« na Polici. Tretje ropanje pa je bilo izvedeno 28. julija v Janezkove usnjarne v Višnji gori. To je organiziral in vodil Oimahov Bogo iz Višnje gore. Imenovana dne je Bogo, opasan s pasom in pištolo ter s triglavko na glavi prišel po ljudi, ki mu jih je poslal Potokar na Sp. Brezovo in vodil vse »operacije« do popolnega izropanja, čeprav je bila usnjarna močno zastražena po badoljevskih vojakih. Tako sta bili v kratkem času povsem izropani dve usnjarni in višnjejerski prehranjevalni urad — edina »osvobodilna« dejanja, ki smo jih do tedaj doživeli.

Transporti in delavnice

Ob tih ropanjih so začele na Polici rasti različne delavnice: čevljarske, krojaške in mesarske. Prihajati so začeli tudi rdeči transportisti iz Ljubljane in okolice. Prvi je prispel 15. junija. S pomočjo nekaterih ljubljanskih železničarjev so dobili iz D. M. v Polju tisarkno, velike množine pisalnega papirja ter 45 koločev italijanskega sira. To blago so ponoči na devetih vozih prepeljali na Polico, odtod naslednje jutro naprej skozi Peščenjek v Stari log, kjer je bilo takrat glavno poveljstvo vseh rdečih »oboroženih sil«. Za prvim transportom so prihajali drugi, kadar se je »nabrало kaj več blaga iz Ljubljane. Vozile so se cigarete, makaroni, riž, blago za obleke, platno, pisalni papir in različne druge potrebščine.

V delavnicah na Polici so izdelovali v velikih množinah čevlje, nahrbtnike in čepice. Te delavnice je vodil Andrej Zupančič iz Zelene jame v Ljubljani. »Dobro« je poslovala tudi mesarska delavnica. Iz »likvidiranih« volov so tukaj izdelovali salame, ki so jih potem vozili naprej.

Dva zdravnika

Prvo iskro komunizma pri nas je zanetil živnozdravnik Stane Valentinčič. Vozil se je nepretrgoma z motorjem. Vedno je bil v okolici Police bolan kak prešič ali govedo, v resnici pa

je bilo vse zdravo, le Valentinčič je bil bolan za rdečo kugo. Kadar pa je bil v okolici ranjen kak tolovaj, se je z Valentinčičem pripeljal še zdravnik dr. Podkoritnik z izgovorom, da je bolan otrok ali kak starček. Zdravili pa so le tolovaje v Gradu pri Litiji.

18. maja zvečer se je velika množica tolovajev, kakih 700 mož, odpravila čez mejo. Preden so šli, so hodile proti Polici večje skupine obiskovalcev z Grosuplja, ljudje, ki so imeli svoje domače ali znance pri tolovajih. Videti je bilo, ko bi imeli ta dan na tem hribu božjo pot.

V petek, 22. maja, zvečer so začeli prihajati posamezne tolovajske skupine lačne in utrujene nazaj. Vrnilo se jih je komaj polovico. Tukaj jim je potekala sobota in nedelja docela v redu. V ponedeljek, 25. maja, so se zjutraj okrog 4 umaknili po načrtu, ki so jim ga sporočile v nedeljo grosupeljske badoljevske vlačuge. Okrog 8 zjutraj je primrgolelo na Polico vojaštva ko listja in trave z lahkimi in težkimi orožjem — gledat izpraznjeni tabor. Začeli so po vasi pobirati moške in jih pretepati. Tako je bila »uničena« prva tolovajska sila.

Samoobramba ali smrt

Ljudje so vzdihovali v obljubljeni deželi rdeče republike, kjer naj bi se cedilo mleko in med. V resnici pa se je to izpolnilo le Potokarju in Jopetu ter še nekaterim drugim vodilnim, ljudstvo pa je okusalo le nasilje, rope in pokolje v sistemu nove »svobode«. Dne 3. septembra je pridrla spet

Domobranske novice iz Vel. Lašč

Ze dolgo nismo iz Velikih Lašč ničesar poročali. Ne mislite pa, da sedimo prekrižanih rok. Nasprotno: vedno smo v borbi in delu proti komunizmu, »osvoboditeljem slovenskega naroda«.

Zadnje čase smo začeli z obnovo, da zgradimo to, česar so nas komunisti »osvobodili«. Popravljamo porušena poslopja, kakor sodinjo, Vatikan in drugo.

Mnogo dela smo imeli z begunskimi družinami, ki so jih iz bližnjih in daljnih krajev »rdeče republike« preganjal komunisti. Zatekli so se k nam, da jim obvarujemo vsaj golo življenje ter jim damo vse potrebno, da ne pomrejo od pomanjkanja, kajti dom in imetje so jim zaplenili rdečkarji. V tem nam je šla zelo na roko škofjiska dobrodela pisarna, ki jo zelo uspešno in požrtvovalno vodi škofjanski g. kaplan Maloverh. Organiziral je skupno kuhinjo, v kateri prejema vsak dan nad 60 beguncev topjo hrano.

Domobranci pa gredo svojo pot. Z veseljem korakom, vredih lic in s pesmijo na ustih gredo na bojne pohode. To trga srce marsikateremu OF-arju in skrivnemu simpatizerju, ki kaže nasprotno nam prijazno lice, srce pa mu bije za »osvoboditelje«, ki se bore za »rdeči raj« in »zlato svobodo«. Ko vidi in zve o naših uspehih, poklapnava tava po trgu.

Na Miklavžev dan, 6. XII. 1944, sta imela »smolo« v vasi Sekiršč tolovaja Levstik Anton iz Turjaka, p. d. Konjevca, znan ropar in terorist po vsej okolici in izdajalec turjanskega gradu. Z njim vred je padel okrajni poveljnik NZ rajona Velike Lašče Intihar Rudi iz Bukovca. Oba sta imela pri sebi spričevalo o končanem tečaju NZ. Enako je bilo najdenih mnogo zapisov o seznamu ljudi, ki hodijo v »sovražnikovo« postojanko Velike Lašče, ter seznam komunističnih simpatizerjev in aktivistov iz okolice Velikih Lašč.

Najden je bil dokument o umoru Hudolin Terezija, rojene v Sodražici, sedaj stanujoča v Purkarčah, naslovljena na ON narodne zaščite Ribnica. Imenovana je bila v bližnji vasi po zasebnih opravkih ravno v času, ko je patrola te posadke napravila nepriznakan napad na VDV bataljon, ki se je zadrževal v vasi Purkarče. Dekle so osumili izdaje ter jo odpeljali na zasilnišče, nakar so jo mučili in ustrelili meseca novembra v Mokercu. Domobranska patrola jo je našla na Mokercu skoraj en mesec po umoru z zlomljenimi udi in golo. Da so ta zločin napravili komunisti VDV bataljona, se vidi iz dokumenta, ki se v prepisu glasi:

Okrajno načelstvo NZ. Na položaju Velike Lašče. 29. X. 1944.

Okrožnemu načelstvu NZ Ribnica.

Prijava:

Ko je jurišni bataljon držal zasedo nad vasjo Purkarče, kakor smo vam tudi že poročali v štev. ... so bili napadeni od domobrancerjev in se je dokazalo, da je bila pri tem izdaja.

Osumljena izdaje je bila tov. Hudolin Terezija roj. v Sodražici, sedaj dve leti stanujoča v Purkarčah pri Streletu.

Omenjena je bila v štab bataljona pozvana na zaslišanje ter je po izpovedi komisarja in komandanta dejanje priznala(?), za kar je bila obsojena na smrt in ustreljena.

Ko so domobranci iz postojanke Iga nekega dne napravili napad na obveščevalce Notranjskega odreda v Mokercu, so pri tem tudi našli truplo omenjene. Takoj po tem so o tam izvestili domobrancerje v Velike Lašče, kateri so vrgli svojo propagando v jav-

savojska vojska. Glavni tolovajski voditelji so zbežali, ljudstvo pa je ostalo doma in čakalo usode.

Zdaj je stiska prikupla do vrhunca. Treba je bilo organizirati nekaj proti komunizmu, ali pa čakati smrti od tolovajev ali od Savojevcev.

Konec septembra se je ustanovila na Polici Vaška straža. Tako se je ljudstvo rešilo komunističnega nasilja.

Usoda rdečih voditeljev

Omenimo naj na kratko še usodo voditeljev, ki so hoteli na Polici postaviti na noge brezbožni komunizem. Lado Potokar je nekaj pred smrtjo, ko se je vrnil po »ofenzivi« na Polico, gredeč domov ob Ave Mariji snel triglavko z glave in zastokal: »Nobene-mu človeku na svetu ni tako hudo, kakor je meni!« Vem, da je vzdihoval pot težo, katero si je sam nakopal, ali pomagati si sedaj ni več mogel, ker je bil zdaj od drugih prisiljen, da je moral delati naprej, dokler ga ni ušla kazen. Politikomisar Jope si je sam končal življenje, ko so ga vaški strazarji obkolili. Tudi poveljnik rajonske vaške zaščite Skubic Jože in njegov kurir Babnik Stane sta dobila plačilo, in sicer od tolovajev samih, ker sta toliko noči in dni prečula za OF. »Pohvale« ju je »Matilda«. Prav tako počivajo v zemlji še drugi člani takratnega odbora OF, kakor Ahlin Anton, Fine Janez, Kočmar Franc in Vidic Janez.

Zupnika Polica šteje okrog tisoč mož. Od teh so jih tolovaji pobili 5, v internaciji jih je umrlo 12, vaških strazarjev je padlo do ustanovitve domobranstva 5, kot domobrancer pa sta padla dozdaj 2. Tolovaji so požgali šolo, šolsko stanovanjsko hišo, župnišče, prosvetni dom, gasilski dom in 5 hiše, dalje 1 kozolec, 2 skednja, 1 žitnico in 1 febeljak. Pri tolovajih je le en občan s Police.

Med drugimi spiski je bilo tudi več rekvizicijskih listin, ki so jih napravili člani NZ pri ljudeh, ki ne trebajo z njimi v isti »osvobodilni rogi«.

To naj bo opomin vsem tistim, ki še danes računajo na zmago tolovajev in jih podpirajo na kakršnih koli način. Mi gremo naprej in ne bomo odnehal, dokler ne bo izginil s slovenske zemlje zadnji tolovaj. Da o tem tolovaji ne dvomijo, je razvidno iz pisma, ki ga je pisala tov. Rozika tov. Rudin. Glasi se:

S. F. — S. N.

Poveljnik NZ Okraj Velike Lašče l. r. Intihar Rudi.

Med drugimi spiski je bilo tudi več rekvizicijskih listin, ki so jih napravili člani NZ pri ljudeh, ki ne trebajo z njimi v isti »osvobodilni rogi«.

To naj bo opomin vsem tistim, ki še danes računajo na zmago tolovajev in jih podpirajo na kakršnih koli način. Mi gremo naprej in ne bomo odnehal, dokler ne bo izginil s slovenske zemlje zadnji tolovaj. Da o tem tolovaji ne dvomijo, je razvidno iz pisma, ki ga je pisala tov. Rozika tov. Rudin. Glasi se:

»Pišeš tudi, da imate pri vas posogote hajke. Rada verjamem, ker domobrancer ne bodo odnehal, dokler ne bo sleherna naša kri prelit.«

To drži. Ne bomo odnehal, dovolj je gorja, ki so ga pripravili tolovaji slovenskemu narodu, dovolj je žrtev, dovolj porušeni slovenskih vasi in uničeni ustanovi. Klincev pregnanih družin, joka nedolžnih otrok ni mogoče prešišati. Mi gremo po stopinjah naših najboljših sinov, ki so dali svoja mlada življenja za boljšo bodočnost slovenskega naroda. Njihov duh gre pred nami, njihov klic v borbo za dokončno zmago odmeva v vsakem zavednem Slovencu. Njihovi cilji so naši cilji.

Dasi so fantje vedno na pohodih in prenašajo težke napore, se vračajo s pesmijo na ustih. Po povratku živno pripovedujejo doživljanje s pohoda in o bojih s tolovaji.

Ob večerih se razlega po trgu razigrana fantovska pesem. Domobrancer radi prepevajo narodne in domobranske pesmi.

Z vero v Boga za narod in domovino!

All že imate

Črne bukve

CVRČEK ZA PEČJO

POVEST • CH. DICKENS

DOSEDANJA VSEBINA:

V tistem domu širita dobri voznik John Peerybingle in mlada, lepa žena z detetom Cvrček za pečjo, ki ga imata za njanega otroka. Jima dela družbo. Nekaj dni je John pripeljal čuškačega nalušnega starca, ki se je obbral spetoma. Ostanke na Johnovem domu, češ da čaka nekoga, ki bi moral priti ponoč. Vatopi Johnov prijatelj Caleb, siromašni tedovalec izrad pri vrstnikih Tackleton ter povprašuje, če je kaj postalo zanj. Ko se že odpravil, vstopi še Tackleton. Calebov gospodar, ki je na tem, da se bo poročil s prav mizo nevesto, soločko prijateljico Peerybinglove žene Pikico. Zato vabi Johna in ženo na obisk, ki na jima ni dosti do tega. Nenadoma obide Peerybinglovo družino sinčica, ki se zdaj v skrivnostni svetoj a čuškačem starcem. Ženi pa kmalu odleže. Gluh starec prosi za prepričanje in Peerybinglova mu na Johnovo zaupanje takoj ustrezne. — Caleb se vrne v svojo revno batičo, kjer s slepo hčerjo Bertjo izdelujeta izradne. Obišče ju gospodar Tackleton, ki ga imata slepa deklica v svoji preprosti za največjega dohotrnik na svetu Tackleton Bertji pove da se bo oženil. Pred pa bi se rad, da bi se njegova nevesta, bodoča tašča in on srečali s Peerybinglovimi, ki prihajata sleherni teden na obisk k Bertji. Bertje je prav a navdušena, da bo Tackleton oženil, je slepo deklico močno prevzela. Peerybinglovi pridejo k Bertji na obisk, kjer so jih že čakali tudi Tackletonova nevesta Maya Fieldingova, njena mati ter Tackleton Maya in Pikica se veselijo pozdravlja ter zaenkrat obhajata spomina na mlada soločka leta. John kmalu zapusti družbo ter gre po opravkih. Bertje je vsa nesrečna zaradi bližnje poroke med Tackletonom in Mayo Fieldingovo. V nesebični izpovedi za želi nevesti vso srečo in da bi bila dobra družica predobremu Tackletonu. Pikica točisti obhajano Bertjo, mlako se vrne John in pripelje naglušnega starca.

Berta je pazljivo poslušala. Poklicala je Caleba k sebi, potem ko je ta gostu ponudil stol, ter ga potihem prosila, naj ji obiskovalca popiše. Ko je to storil (to krat po resnici in z natančno vernostjo), se je prvič premaknila, odkar je novi gost vstopil, ter vzdihnila, potem pa se je zdelo, da se ne meni več zanj.

Voznik je bil kar se da dobre volje. Dober možak je bil in bolj zaljubljen v svojo malo ženo kakor kdaj prej.

Ta popoldan je bila Pikica nerodna. Je dejal in jo objel s trdo roko, ko je tam stala oddaljena od vseh drugih, a vendar jo imam rad. Ali vidiš tamle, Pikica? »

Pokazal je na starega gospoda. Pikica je povesila oči. Mislim, da se je tresla.

«On — ha, ha, ha! — on te kar naprej občuduje. Jj je veselo rekel John. Vso pot je govoril samo o tebi. Veš, kar imeniten dečko je, Rad ga imam!»

«Želela bi, da bi govoril o čem boljšem, John. Je odvrnila in se nemirno ozrla po sobi. Posebno v Tackletona je započila oči.

«O čem boljšem! je glasno navezal veseli John. »Boljšega pač ni. Oh, snemi mi ta težki plašč, dobelo ohvatno ruto in vse te težke ovoje! Zdej pa še pol urice pri ognju! Ali izvoliš, gospa? Vrgla bova karte, če hočete. To naju bo spravilo v dobro voljo. Pikica, dai nama karilo in mizico! In čašo piva sem, mala ženka, če ga je še kaj ostalo!»

Povabil je staro gospo, ki je prav rada in milostno sprejela. Kmalu sta bila zapolnjena v igro. Sprva se je voznik zdaj pa zdaj oziral ter se nasmejal, potem pa je poklical Pikico, naj mu čez ramo

poškili v karte in mu svetuje, kadar bo v skripcih. A ker je bila njegova nasprotica ostra igralka, a se je le sem pa tja prerada zmotila pri zapisovanju točk, je moral John strogo paziti ter se ves posvetiti igri. Bil je že toliko utopljen v svoje karte, da ni utegnil misliti na kaj drugega, dokler ga ni prebudil k zavesti Tackleton, ki mu je položil roko na ramena.

«Žal mi je, da vas moram motiti — rad bi s vami govoril!»

«Zdajle moram početi, je odvrnil voznik. »Precej trda mi prede.»

«Trda, trda, je dejal Tackleton. »Stopite malo sem!»

Tackleton pa je bil v obraz tako ne navadno blod, da je John v naglici vstal ter ga naglo vprašal, kaj se je zgodilo.

«Št! John Peerybingle, ga je miril Tackleton. »Žal mi je. Prav zares mi je žal. Tega sem se zmeraj bal. Slutil sem to že z vsega početka.»

«Kaj pa je?» je vprašal voznik s prestrašenim obrazom.

«Št! Pokazal vam bom, če greste z menoj.»

Voznik je žel brez besede za njim šla sta čez dvorišče. Zunaj so migljale zvezde in skozi majhna stranska vrata sta vstopila v Tackletonovo pisarno. Tu je bilo okence, skozi katero je imel človek razgled po trgovini, ki je bila ponoči zaklenjena. V pisarni sami ni bilo luči, v dolgi, ozki trgovini pa so visele svetilke, ki so jasno vselele skozi okence.

«Samo trenutke!» je rekel Tackleton.

«Ali se vam zdi, da boste lahko prenesli pogled skozi tole okence?»

«Zakaj pa ne?» je odvrnil voznik.

«Še malo potrpite, je dejal Tackleton. »Ne bodite nasilni. Nič ne pomagaj. Poleg tega je še nevarno. V ste krepak mož in bi lahko postali morilec, preden bi vse razumeli.»

Voznik mu je pogledal v oči ter se ga naglo umaknil za korak, kakor da bi ga nekdo udaril. Potem je planil proti okencu in videl —

O senca ob ognjišču! O resnicoljubni cvrček! O zahrbtna žena!

Videl jo je v starih gospodem — zdaj ni bil več star, marveč pokončen in gosposki — ki je držal v rokah belo lasuljo, s katero se je tako uspešno vrnil v njegov zapuščen, revni dom. Videl je, kako ga je poslušala, ko je sklonil glavo, da bi mu pošepetala v uho. Videl je, kako mu je dovolila, da jo je prijel okrog pasu, ko sta počasi šla po mračnem, lesenem stopnišču proti vratom, skozi katera sta bila prišla. Videl je, kako sta se ustavila in kako se je obrnila — da se mu je moral nuditi tak pogled na njen obraz, ta obraz, ki ga je toliko ljubil! — videl je, kako mu je sama nadela lasuljo na glavo ter se pri tem smejala Johnovi lahkoverni naravi!

Sprva je stisnil pesti z vso močjo, ko da bi hotel pobiti levo. Potem jih je takoj spet razklenil ter si vpričo Tackletona zakril oči (kajti še zmeraj jo je ljubil); ko sta onadva odšla, se je zgrudil za mizo kakor elaboten otrok.

Bil je zavil do vratu ter si dal opravka s konjem in z ovoji, ko je ona stopila v sobo in se pripravila za pot domov.

«No zdaj pa pojdim, dragi John! Lahko noč, Maly! Lahko noč, Berta!»

Ali ju je sploh mogla poljubiti? Mar je mogla biti vesela in živahna pri slovesu? Ali se je drznila pogledati jih, ne da bi zardela? Da. Tackleton jo je natanko opazoval ter videl, da ji je vse šlo brez težav.

Tilly je mirila otroka in mimo Tackletona hodila po sobi gor pa dol ter pri tem zaspano ponavljala:

«Mar je novica, da bo v kratkem njegova žena, skoraj strla njeno srce. In ali jo je oče varil in slepil vse od zibelke naprej, samo zato da bi ji napolnidel raztrgal srce?»

«No Tilly, zdaj mi pa daj otroka! Lahko noč, gospod Tackleton. Kje pa je John, za božjo voljo?»

«Hodil bo ob konju, je odvrnil Tackleton ter ji pomagal sestiti na voz.

«Moj ljubi John, Da boš res hodil? Pa nočoj?»

Njen mož, ki je ves zavil stal ob konju, je samo pokimal. Ko sta se še lažni tujee in služkinja spravila na voz, je stari konj potegnil. Sultan, nevedni Sultan je tekel naprej in spet nazaj, potem je dirjal krogi v krogu voz ter zmagoslavno in veselo lajal kakor vedno.

Ko je šel Tackleton odšel ter pospremil Mayo in njeno mater a dom, je ubogi Caleb sedel k hčeri kraj ognjišča. Bil je do dna zaskrbljen in hudo kesanje mu je trgalo srce. Spet jo je gledal in si ponavljal bridke besede: »Ali sem jo varil in slepil vse od zibelke naprej, samo zato, da bi ji napolnidel strl srce?»

Igrače, ki so jih navili za otroka, so se že davno iztekle in ustavile. V medli svetlobi in molku so negibno ležale spokojne punčke, umirili so se iskri konjički ter strmeli z začudenimi očmi in razprtimi nosnicami, stari gospodje pa so s klecejočimi koleni in zvitimi členki obstali pred hišnimi vrati in celo zverji, ki so v parih lezle proti Noctovi barki kakor gojenci kakega zavoda, niso mogle več naprej. Zdelo se je, da je vse ohromel neznan čudec: Pikica se je izkazala za lažljivo in nezvesto ženo, Tackleton pa za priljubljenega in poštenega moža.

Holandška ura v kotu je udarila deset, ko je voznik sedel kraj ognjišča. Bil je tako vznemirjen in pobit, da se je zdelo, da se ga je celo ustrašila kukavica, ko je naglo odpela svojih deset blagih kljcev in planila nazaj v mavrsko palačo ter zaprila vratica za seboj, kakor da je bila priča nerodnega prizora, ki je bil preveč mučen za njene občutke.

Če bi bil imel mali kosce najostrejšo koso na svetu in jo z vsakim udarcem zasadel vozniku v srce, ga ne bi mogel tako hudo raniti, kakor ga je ranila Pikica.

To srce je kipelo v ljubezni do nje. Bilo je povezano z njo po neštehtih nitih ljubkih spominov, ki so jih dan za dnem stakale njene lepe lastnosti. Bilo je srce, v katero se je tako mehko in tesno vgnezdila. Srce, tako edinstveno in resno v resnici, tako čvrsto v pravici, tako slabotno v krivici, da ni moglo sprva misliti na jekno strast ali mačevanje, marveč je zdaj skrivalo samo razkosano podobo malikovene boginje.

Ko pa je voznik sedel ob ognjišču, ki je bilo že mrzlo in temno, ter se mučil s težkimi mislimi, so počasi, prav počasi vstajali v njem drugi, strastnejši občutki, kakor se besen veter dvigne ponoči. Tujec je bival pod njegovo oskrunjeno streho. Samo tri korake bi imel do vrat njegovih sobe. Z enim udarcem bi lahko vdrl. »Lahko bi postali morilec, preden bi vse razumeli, so mu privrele v zavest Tackletonove besede. To pač ne bi bil zahrbtni umor, če bi podležu dal priliko, da bi se lahko z golimi rokami sprjel z njim! Saj je bil tujec mlajši od njeja.

1. Najprej je bilo potrebno, da se vsaj nekoliko približa temu, da bi se lahko pogledalo skozi okence. Če bi bil tujec mlajši od njeja, moral je biti kak ljubiček, ki je osvojil njeno srce, ki se mu on še približal ni. Kak ljubiček, ki ga je izbrala v mladih letih, o katerem je premišljala in sanjala, za katerim je hrepelna in koprnela, ko si je sam domišljala, kako srečna je ob njegovi strani. Človek bi umrl ob taki misli!

Ona je bila v zgornjem nadstropju pri otroku ter ga pravkar spravljala spat. Ko je sedel ob ognjišču ves zatopljen v težke misli, je potihem prišel k njemu, ne da bi za to vedel — tako zelo se je mučil v svoji pobitosti, da ni prav nič slišal — ter postavila stolec k njegovim nogam. Opazil jo je žele, ko je začutil njeno roko na svoji in videl, kako mu gleda v obraz.

V začudenju? Ne. Vesaj tak je bil njegov prvi vtis, zato jo je hotel znova pogledati, da bi se prepričal. Ne, v začudenju gotovo ne. Pač pa z radovednim in vprašujočim pogledom, a ne v začudenju. Sprva je bilo v njenem pogledu nekaj prestrašenega in resnega, potem se je sprevergel v tuj, grozljiv in divji nasmeh, kakor da je uganila njegove misli. Nazadnje pa je le se videl, kako je sklenila roke, si zastrla oči ter sklonila glavo, da so ji lasje padali nizdol.

Cevraj je imel dovolj moči, da bi ji pokazal svojo nepopisno žalost in jeko, je bilo v njegovem srcu preveč usmiljenja, da bi se je kakor koli dotaknil. Vendar ni mogel gledati, kako je čepela na stolčku ob njegovih nogah, kjer jo je včasih opazoval z ljubeznijo in ponosom ter se veselil njene nedolžnosti in živahnosti. Ko je vstala in ga zapustila ter spetoma ihtela, mu je odleglo, ker je rajši videl, da bi bil stolec prazen, kakor da bi na njem sedela ona, ki jo je toliko časa in tako zelo ljubil. Ta bolečina se mu je najbolj zarezala v srce, ker ga je spominjala, kako zapuščen je zdaj in kako se je pretrgala njegova velika življenjska vez.

A čim bolj ga je skelela in čim bolj se je zavedal, da bi jo laže mogel gledati mrtvo ob nogah in z detetom pri prsih, s tem večjo silo je vzklopela v njem jeza zoper nasprotnika. Oziral se je za kakim orožjem.

Na steni je visela puška. Snel jo je ter stopil proti sobi, v kateri je bil zahrtni tujec. Vedel je, da je puška nabita. Mračna misel, da bi bilo samo pravično, če bi tega moža ustrelil kakor divjo zver, ga je obšla ter mu spreletavala dušo, dokler ga ni vsega prevzela kakor pošastna hudoba, mu izgnala iz srca vse blage misli ter mu v duši zagospodovala.

Bolje bi dejal, da mu mračna misel ni povsem izganjala blagih občutkov, marveč jih spretno sprevažala. Spreminjala jih je v osti, ki so ga čedalje bolj priganjale. Spreminjala je vodo v kri, ljubezen v sovraštvo, blagosternost v slepo krutost. Njena žalostna in ponižana podoba, ki ga je z vso silo prosila usmiljenja in priznanj, mu je venomer stala pred očmi. A ko je tam stal, ga je gnala k vratom, dvignila mu je puško na ramena, mu skrčila in napela prst okrog petelina ter klicala: »Ubij gal Ustrelj ga v postelji!»

Obrnil je puško, da bi s kopitom usekal po vratih. Že jo je dvignil nad glavo, ko ga je spreletala nejasna misel, da bi mu še prej zaklela, naj za božjo voljo zbeži skozi okno...

Nenadoma je krotki ogenj na ognjišču vzplamtel v žarno svetlobo in cvrček ob ognjišču je začel cvrčati!

Noben zvok, noben človeški glas — niti zenin glas — ga ne bi mogel tako ganiti in omeščati. Znova je zaslišel njene preproste besede, s katerimi mu je opisala svojo ljubezen do cvrčka; znova jo je videl, kako je pri tem drhtela in s kakšno resnostjo jih je izgovarjala. Njen prijetni glas — lepšega glasu, ki bi bil bolj podoben sladki domači glasbi ob ognjišču moža poštenjaka, si ni bilo moči misliti — je njegovo boljše naravo do dna pretresel ter jo prebudil v življenje in dejanje.

Umaknil se je od vrat kakor človek, ki hodi okrog v spanju in se je zbudil iz grozljivih sanj, ter odlozil puško. Spet si je z rokami zastrl obraz, sedel k ognjišču ter našel uteho v solzah.

Cvrček je prilezel iz skrališča ter stopil predejn v podobi pravljice pri kazni.

«Rada ga imam, ker se je tolikokrat oglašal in ker mi je njegova nedolžna pesmika zbudila toliko lepših misli, je pravljica prikazen ponovila žene besede, ki jih je John dobro poznal.

«To so njene besede!» je vzklilnil voznik. »Resnične so!»

«Najin dom je bil doslej vedno srečen, John. In zato mi je cvrček tako pri srcu!»

«Bog ve, da je res bil, je odvrnil voznik. »Ona ga je vedno napravila srečnega — vsaj do zdaj.»

«Napravila ga je toplega, domačega, vselelega, pridnega in brezskrbnega!» je dejal glas.

«Sicer je ne bi ljubil, kakor sem jo ljubil, je odvrnil voznik.

Glas ga je popravil: »Kakor jo ljubim. Voznik pa je ponovil: »Kakor sem jo ljubil. A njegov odgovor je bil rahel in tih. Jezik mu je kar hotel jecljati po svoje ter se izmikati njegovi oblasti.

Prikazen je dvignila roke, kakor da bi se hotela zakleti, ter rekla:

«Pri vašem lastnem ognjišču.»

«Ognjišče, ki ga je ona razdrla, jo je preseskal voznik.

«Ognjišče, ki ga je tolikokrat blagoslavljala in oživljala, je rekel cvrček; »ognjišče, ki bi brez nje bilo le skupek kamnov, opeke in zarjavelih železnih drog, a ga je ona spreminila v oltar vašega doma; na njem ste sleherni večer darovali kako vašo drobno strast, sebičnost ali skrb; poklanjali ste v dar spokojno in zaupljivo dušo ter prekipevajoče srce, tako da se je dim tega revnega ognjišča dvigal s blažim opojem kakor najimemetnejše kadilo, ki ga zazigajo pred najbogobnejšim žrtvomkom v vseh svetanih svetliščih tega sveta! — Pri vašem lastnem ognjišču, pri vašem tistem svetliču, ki ga obdaja toliko ljubeznivih vplivov in spominov, poslušajte jo! Poslušajte me! Poslušajte vse, kar govori v jeziku vašega ognjišča ter doma!»

»In jo zagovarja, kaj ne? je vprašal voznik.

«Vse stvari, ki govorijo jezik vašega ognjišča ter doma, jo morajo zagovarjati je odvrnil cvrček. »Kajti resnico govorijo.»

Ko je voznik šel kar naprej sedel ter premišljeval, je nenadoma stala poleg njega Sedanost ter mu prikazala njegove misli kakor v steklu ali zrcalu. A Sedanost ni bila sama. Od ognjišča, od dimnika, od ure, pipe, kotla, zibelke, pada, sten, stropa in stopnic, od voza zunaj in omare v kuhinji ter gospodinjinskega orožja, od povsod in od vseh stvari, s katerimi je bila nekako povezana, da ni mogla več zbledeti v spominu njenega nesrečnega moža, so se zdaj vsele bajne prikazni. Niso stopile k vozniku kakor cvrček, marveč se živahno vrtele okrog, kakor da imajo polno opravkov. S tem so izkalezovale čast njeni podobi. Zdej pa zdaj so voznika povlekla za suknjič ter kazale na njeno podobo. Nato so se gnetle okrog njene podobe, jo objemale ter stresale cvetlice, po katerih naj bi stopala.

(Dalje.)

Katoličan in leposlovič

V »Reviji Katoliške Akcije« št. 1—3/4 je pod tem naslovom napisal idejno razmišljanje nastopajoči publicist dr. K. Truhlar. Ker pomenijo njegova izvajanja glede leposlovja natančno stališče tako važne ustanove, kakor je KA, je prav, da se z njihovimi poglobljenimi mislimi seznaniti tudi širša kulturna javnost. Piscev pravi med drugim:

1. Katoličan se mora zavedati, da je leposlovje vrednota, da more močno posegati v življenje in ga spreminjati. Leposlovec ne vpliva le na um in preko uma na voljo kot znanstvenik. Leposlovec vpliva veliko bolj celotno, totalno.

Leposlovec pa more s svojim gledanjem močno vplivati na druge ali pozitivno ali negativno.

Posebno močno more leposlovec vplivati na ljudi, v katerih je čustveno življenje močneje razvito in se hitreje razgaja; tako, vsaj povprek, pri Slovencih, Slovanih. V takem narodu pomeni leposlovje še posebno moč.

Leposlovje je torej vrednota.

2. Toda katoličanu mora biti prava vrednota, vrednota v celoti, le tisto leposlovje, ki kakor koli dviga, kakor koli plemeniti, ki končno vodi k Bogu. Pa naj bi bilo še toliko estetskih teorij, ki te resnice ne priznavajo, katoličanu ta resnica tudi ob leposlovju ne sme zbledeti, katoličan te resnice tudi ob leposlovju ne sme zatajiti. Saj ni to službe Bogu jemati tako, da bi moral leposlovič pisati, kot piše moralne ali kot piše ascetika. Leposlovje mora ostati leposlovje, mora dvigati in plemeniti v obliki lepega, s pomočjo lepote. A dvigati in plemeniti mora. Pogledimo ob tej zahtevi nekoliko naše slovensko leposlovje česa bi si od njega posebno želeli?

a) Najprej bi si od njega želeli to, da bi se popolnoma rešilo grobega naturalizma. Temne strani življenja mora leposlovje slikati tako, da človeka

odbijajo, ne pa tako, da ga vabijo, mikajo. Zemeljsko ljubezen mora slikati tako, da človeka ob tem čisti, krepi, ne pa da ga omadežuje in elabi. Pri nas tudi katoliški pisatelji niso vsi brez tega naturalizma. Kako škoda je kakšnega dela, ki je po svoji osnovni zamisli morda pristno katoliško, kjer pa nekatera mesta posebno doraščajočega človeka nujno slabi! Morda se je nazval kak katoliški pisatelj tega naturalizma pod vplivom inozemcev, ki slove kot katoliški, pa so na nekaterih mestih polni naturalizma in bi jih človek v tem ne imenoval rad katoliške. Vzemimo n. pr. Sigrid Undsetovo, njeno »Jenny« ali »Kristino, Lavransovo« heil! Podobno je z nekaterimi deli Feliksa Timmermansa, n. pr. z njegovim »Pallietrom«. Da tak naturalizem ni potreben, dokazuje dolga vrsta pisateljev, ki znajo — nekateri vedno, nekateri po večini — tudi temo življenja opisovati tako, da v tem plemenitijo.

b) Drugo, kar bi si katoličan želel od našega, vsaj katoliškega leposlovja, je, da bi v njem kaj močneje prihajalo do izraza svet vere. Ne gre za to, da bi bila vsa literatura religiozna. Pa saj more priti tudi v nereligioznem leposlovju svet vere do izraza. Ponekod prihaja. Toda katoličan bi si želel tega vse več. Kako dobro mu je ob kakem Colomi, Bensonu, Claudelu, Handel-Mazzettijevi, ob von le Fort, Ruth Schuamannovi!

c) Tretje, kar bi si katoličan želel od domačega leposlovja, je, da bi nam odkrivalo in dajalo kaj več globine, polnosti, bogastva idej, seveda idej v obliki lepega. Saj vse naše leposlovje gotovo ni brez bogastva idej, a človek bi si tega želel vse več. Hkrati bi bil pa seveda potreben pouk o leposlovju, o vplivnosti dobrega, slabega leposlovja, o znakih dobrega leposlovja, in tako dalje.

d) Četrto bi človek želel ob našem leposlovju večje jasnosti. Tu mislim predvsem na liriko. Če hoče pesnik

svoje doživetje drugim deležiti, mu mora nujno dati pojmovni in miselni izraz, logični izraz, t. j. svoje doživetje mora izraziti v pojmi in mislih logično. Duh more sprejemati vase le po pojmi in po mislih. Kar nima pojmovnega in miselnega, logičnega izraza, ne more vanj.

d) Peto, kar bi si katoličan želel od naše literature, je, da bi ne bila tako temna, pesimistična, jokava, tako polna »bolnih rož«. Literatura mora biti človeku v pomoč, mu mora dajati luč, miru, življenjskega poguma, mora sproščati njegovo življenjske sile. Pri nas je pa toliko literature, ki pušča v človeku le nekaj temnega, težkega, melkobejnega, nekaj, kar življenjski pogum jemlje in kar življenjsko silo »slabi. Človek je po branju take literature manj sposoben za življenje kot je bil, preden jo je vzel v roke. Tipičen zglede te temne note v našem leposlovju je Ivan Cankar. S kakšnim mirom v notranjosti staja človek n. pr. od del Adalberta Stifterja!

e) Šestič bi bilo želeli od naše literature več zdravega intelektualizma, manj iracionalizma. V našem leposlovju, tudi v katoliškem, je iracionalizma mnogo: proslavlja se bohemstvo, kaotičnost, bolno čustvovanje, vagabundstvo; srce, ki se ne zmeni za um; red je naši literaturi včasih isto kot filistrstvo, pedantstvo; smotno delo isto kot hladno računarstvo, in podobno. Te stvari se nam zde morda malenkostni, pa niso. Ustvarjajo veliko škodo. Tak iracionalizem slabi v ljudskem nadvlado uma, njegovo moč, njegovo kritičnost, samostojnost presojanja, čut za stvarnost.

f) Še dvoje je, kar bi tu rad omenil: Najprej gledanje na literatovo zasebno življenje. Zmotno je, da mora biti literat nujno bohem, če hoče kaj ustvariti — da se mora predajati čustvenim viharjem, naj ga neso, kamor hočejo — da ne sme živeti urejeno. Dejansko tako bohemstvo duha ubija, mu jemlje stvariteljsko silo, ker mu jemlje svežost, prožnost, moč, globino. Če so bili nekateri literati bohemi, iz tega ne moremo sklepati, da bi literat,

ki je ob bohemstvu veliko ustvarjal, ob urejenem življenju manj ustvarjal. Pravo pojmovanje v tej točki bi kulturno veliko pripomoglo.

g) In končno še neka praktična zmotna v življenju marsikaterega literata: Pretirano vrednoti talent, a pozablja, da je treba tudi talentu šolanja, nadaljnega oblikovanja, razvijanja sil. Ali nima dejstva, da toliko literatov tako hitro ugasne, svoj vzrok vsaj v precejšnji meri vprav v tej praktični zmoti? Nadarjenega literarnega naraščaja imamo Slovenci mnogo, velikih literatov malo. Ob prvem samoopoju marsikdo čisto pozablja, da je večina pota še pred njim; nič več ni prizadevanja za nadaljnje oblikovanje; tako sledi hitro literarna smrt ali vsaj konec razvoja. Katoliški literatje bi se morali zbrati okrog literarnega kritika, ki bi bil široko razgledan, ki bi motril vse z izčisteno katoliškega stališča in bi znal literarno šolati.

3. Vendar pa leposlovje katoličanu ne sme biti najvišja vrednota.

Katoličan mora vedeti, da je religija nad umetnostjo, morala nad umetnostjo, da ostvari v sebi najvišjo vrednoto svetnik; da pa tudi med ostalimi vrednotami literatura ni vse; ni le literat nekaj, ampak tudi dober znanstvenik je nekaj, tudi dober gospodarstvenik je nekaj. Katoličan leposlovja ne sme oboževati. Ne sme imeti literata za neko višje bitje, ki mu gre na vsak način vedno oboževanje in opevanje, pa naj vpliva versko in moralno še tako razkrajajoče. V šolah bi ne smeli napolniti mladine z neomejenim občudovanjem, z neomejeno pieteto do mož, ki so literarno sicer nekaj ustvarili, pa s svojimi načelnimi zmotami morda toliko škodovali, da se njihove literarne zasluge ob tej škodi čisto izgube.

Kaj zahtevajo te ugotovitve praktično od katoličana?

1. Najprej je, da posveča svoje sile posameznim vrednotam po njih višini v lestvici vrednot. Čim višja je vrednota, tem več sil ji gre. Posvečajmo leposlovju le toliko časa, kolikor to

moremo brez škode za višje, bolj osrednje stvari. Bog v katoličanu ne potrebuje nujno fine dovetnosti za estetske doživljaje, blestečega sloga itd., pač pa potrebuje notranjosti, ki je z njim vsa zvezana, vsa ponadnarljena. — Za poznanje literature ni potrebno, da bi človek sam vsebral. Saj nam dobra, objektivna ocena dela marsikdaj daje zadostno poznanje knjige, posebno če poznamo avtorja, njegov slog, notranjo gradnjo itd. Že od prej, iz kakega drugega njegovega dela; le da bi bilo takih dobrih, objektivnih ocen, ocen z izčisteno katoliškega stališča četi kaj več.

2. Kadar moremo dati leposlovju kaj časa, iščimo del, ki plemenitijo, dvigajo, in odložimo knjigo, ki nas notranje slabi, omadežuje.

3. Berimo le najboljše knjige, ker je življenje kratko in je v njem časa le za najboljše!

4. Tudi podpirajmo samo leposlovje, ki je vrednota v celoti!

5. Kar damo leposlovju časa, ga dajmo iz nadnaravnega namena: da ob njem dvigamo, plemenitimo sami sebe, večamo poznanje človeške duše, poznanje življenja, poznanje literaturo — lepšamo ob branju svoj slog — se ob branju odpočijemo, pomirimo itd. — da bomo z vsem tem mogli Bogu polneje služiti.

6. Pa tudi poleg življenja po veri in pravosti je še mnogo drugih vrednot, ki jim mora katoličan tudi bolj ali manj posvečati svoje sile: akcijska sposobnost, strokovno znanje, zdravje itd. Tudi te in podobne vrednote morajo najti mesto v življenju katoličana in jih leposlovje ne sme izpodrinuti.

7. Ne smemo pa pasiti v drugo naprotje, da bi namreč leposlovja sploh ne priznali za vrednoto in ne uporabili njegove vplivnosti.

8. Tako pojmovanje leposlovja mora katoličan širiti tudi v svojem okolju.

9. Pred vsakim oboževanjem leposlovja, pa naj prihaja od koder koli, mora katoličan pogumno zdržati. Tu je na mestu ofenziva, ne pa defenziva.

† Stotnik Meničanin, junak v življenju, boju in smrti

† Dušan Meničanin

V ponedeljek, 11. decembra, smo pri Sv. Križu v Ljubljani pokopali enega prvih domobranskih junakov — stotnika Meničanina Dušana. Pokopali smo poveljnika neke junaške udarne bojne skupine, ob čigar imenu se vsakemu domobrancu zažarele oči v navdušenju za boj.

Meničaninovo ime pomeni slovenske domobranstvu geslo, obseženo v eni besedi: zmagaj. Po tem geslu je pokojni bореc hodil neutrudno, brez počitka je preganjal požigalce in morilce slovenskega naroda ter reševal ljudstvo in njegove domove izpod bremena rdeče »svobode«.

Za pokojnim junakom žalujejo ne le vsi slovenski domobranci od poveljnika do zadnjega vojaka, marveč tudi vse slovensko ljudstvo, zlasti Dolenjci, katerim je s svojimi hrabrimi borci reševal življenje in premoženje.

Temu junaku, ki bo zapisan v zgodovini slovenskega naroda kot eden njegovih reševalcev v največji stiski, naj bodo posvečeni naslednji spominski stavki.

Stotnik Dušan Meničanin se je rodil v Rujevcu pri Dvoru na Hrvaškem 10.

Tudi pri vojnih nastopih vedno prvi.

maja 1904. Leta 1921. je stopil v pehotno podčastniško šolo, ki jo je končal z odličnim uspehom. Po končani šoli je nastopil aktivno službo, a svojega vojaškega izobraževanja ni opustil. Njegov cilj je bil postati častnik, kar je po nekaj letih tudi dosegel.

Prva častniška leta je bil v Srbiji, zadnjih deset let pred vojno pa je preživel med Slovenci kot planinec v Škofji Loki in v Ljubljani. 1939. leta je postal stotnik.

V planinskem polku

Med službovanjem v Škofji Loki in v Ljubljani je Meničanin vzljubil našo zemljo in se navezal na Slovence. V Škofji Loki so ga zaradi njegovega vselelega značaja še posebno radi imeli. Med domobranci so fantje, ki ga imajo v najlepšem spominu še iz Škofje Loke, kjer so služili vojaški rok pri »prateči četi bacača«. Njen vodnik je bil Meničanin.

Pokojnikov prijatelj in tovariš stotnik Rupnik Vuk, ki je služboval z Meničaninom v Loki, pravi o njem:

»Bil je najboljši oficir, vreden in odločen. Posebno pa se je odlikoval po izpolnjevanju vojaške discipline. Vsi smo ga spoštovali. Bil je skromen in vedno dobre volje. Najboljša njegova vršina je bila tovarištvo, pravo častniško tovarištvo, ki smo ga mnogokrat pogrešali celo med častniki, še bolj med vojniki in častniki.«

Zvest prisegi

Tudi po zlomu jugoslovanske vojske je stotnik Meničanin ostal med nami. Ko je komunizem pri nas začel s svojo strahovladno, je bil Meničanin med prvimi častniki, ki so nastopili proti njemu. Ostal je zvest prisegi, da bo branil svoj rod in dom. Komunisti so zato tudi njemu — kakor drugim aktivnim častnikom, katerih so se hoteli znebiti — poslali javno pismo v imenu OF, da bi jih pred badoljevskimi oblastniki kompromitirali. Počrečilo se jim je. Meničanin je moral v internacijo. Tam je stradal in trpel, a v svojih načelih ni niti za las popustil. Še odločnejši se je vrnil Meničanin, Srb po rodu, ni prav nič pomišljal, ko je lanskega septembra slišal Rupnikov raz-

glas o nastanku slovenskega domobranstva. Svoje prvo službeno mesto v domobranstvu je nastopil na Škofljici, kjer je z majhno četo vzdržal vse komunistične navale in branil Ljubljano. Marsikatero najtežjo nalogo je poveljstvo slovenskega domobranstva zaupalo prav njemu.

»Poglejte Meničanina!«

Kaj je Meničanin domobranstvu in domobranec bil, pričajo najbolj izpovedi njegovih borec.

Domobranec — akademik Cerar Franc, ki je spoznal svojega poznejšega poveljnika stotnika Meničanina na Pijavi gorici, nam pripoveduje o svojem prvem srečanju z njim:

»Ko je bila v prvih dneh meseca marca letos ustanovljena na Pijavi gorici postojanka, sem prišel tudi jaz tja. Ljudje in vojaki so se spraševali, če bo mogla tako majhna posadka kljubovati komunističnim brigadam. Nam naklonjeni ljudje so nas vzpodbujali:

»Nič se ne bojte! Poglejte fante na Škofljici. Kolikokrat so jih že napadli komunisti, pa jim ne morejo do živega. Seveda se imajo v prvi vrsti zahvaliti svojemu poveljniku Meničaninu. Če bo potrebno, vam bo takoj priskočil na pomoč.«

Komunisti so nas res kmalu napadli in res je prišel na pomoč — edino stotnik Meničanin z maloštevilnimi vojniki Neverjetno je zrasel v naših očeh.

A videl sem ga šele pozneje. Bilo je takole: domenili smo se za skupen nastop proti tolovajem. Na dogovorjenem kraju vrh hriba smo ga že čakali, da pride s svojo skupino. Zelen sem ga videti. Po govoricah in slavi sem si ga mislil velikega, močnega, resnega in nedostopnega. Pa je prišel od nekega skednja vojak srednjih let, temne polti, prijazen, ter prav mene vprašal: »Pa gdje ti je, vojnik, komandir?« — Pozneje sem zvedel, da je bil prav to on — stotnik Meničanin.

Še dostikrat smo šli z njim v nastop in vedno se je izkazal.

Morda si kdo misli: »Lahko je dosežati take uspehe s skupino preizkušnih, v trpljenju in naporih utrjenih borec in dobrih častnikov?« Temu povemo: res bi zmanjšalo vrednost pokojnega stotnika, če bi bil in začel svoj protikomunistični boj šele v svoji udarni bojni skupini. Toda on se je drzno boril proti komunističnim brigadam z majhno četico junaških borec, ki so bili na zadnji postojanki v smeri proti Novemu mestu Grosuplje in ni mogel od nikoder

o svojem prvem srečanju s pokojnim poveljnikom:

»Prodiral smo proti Mirni peči in Trebnjem. Danes sem spoznal svojega komandanta: France mi je dejal: »Glej, Ivan, to je naš komandant!«

Bil je v navadni obleki — brez častniških znamenj — in še srbsko je govoril. Drugi dan smo že udarili. Komunisti so hudo pritiskali in vlačili skupaj to-pove. Kazalo je, da se bomo morali umakniti. Tedaj sem slišal stotnika: »Nema govora! Naprej!«

In spet smo udarili. On je bil z nami med prvimi. — Po zmagi pri Sveti Ani smo razbili utrjena komunistična gnezda in ujeli precej tolovajev. Stotnik je bil vesel zmagi. Ujetnike je poučil, nato jih vprašal:

»Ma zašto ste onako jako pritiskali!«

mo šli in če bo šel stotnik z nami. Potem smo mirno legli v travo in se zagledali v zvezdato nebo. Čakali smo, kdaj bo zadel njegov nizki bas, odločno, vendar mirno v nočno tišino. Povpraševal je še komandirja za to in ono, dajal zadnja povelja in navodila ter zaključil:

»Dosta toga! Sad krenemo! Trideset i druga napred! Bez govora!« To se je ponavljalo vse leto — in isto se je ponovilo tudi, ko nas je poslednjič odpeljal v akcijo.

Vse to se nam je zdelo tako lepo in svečano, in včasih se nam zdi, da nas ne bo nihče več znal tako lepo voditi.

Vedno je šel na čelu dolge kolone, ki se je premikala proti sovražniku. Ko se je začel boj, je s čudovito, njemu lastno mirnostjo v trenutku preudaril položaj, izdal kratka povelja in dostikrat sam za-

»Kaj pomeni za komuniste naša bojna skupina in kaj premore, najbolje pričajo komunisti sami. Pravijo: »Opet se je našao neki prokleti Srbini, koji tera zapepljanu masu protiv nama. Ako hoćemo, da uništimo neprijatelja, onda moramo da pobijamo njegov bataljon!«

Na vse to pa se je on samo smejal.

Z ljudstvom za ljudstvo

Novica o njegovi nenadni smrti je kmalu prispela do vseh, še tako oddaljenih vasi.

Ko sem šel na dan njegove smrti v uro oddaljeno vas od postojanke, sem srečal kmeta, ki me je ustavil in vprašal:

»Vi, domobranec, je resnica, da so gospod komandant padli?«

Ko sem mu pritrdil, je vzdihnil:

Stotnik Meničanin med svojimi vojniki.

Odgovorili so mu: »Prijaviti smo se hoteli!«

Še en dogodek je ostal Rešetiču v spominu o Meničaninu:

»Bilo je sredi avgusta letos. Meničaninova skupina je patrolirala. Pa je Meničanin v daljavi zagledal voz s tremi komunističnimi veljaki! Sam je hitel nanje. »Razpalili bomo!« je dejal. Kmalu je prinesel brzostrelko padlega komunističnega prvaka.«

»Da sem le videl Meničanina,«

tako je nadaljeval pogovor v spomin na pokojnega poveljnika domobranec Štefanič, »pa smo bili mirni in smo se čutili varne.«

Napadali smo pri Sadinji vasi pri Žužemberku. Komunisti so obkolili našo manjšo skupino. Vražje je tulilo okoli ušes in imeli smo mrtvega. Naš Ciril (Turek) je padel. Vodnik je že zapovedal: strojnice na položaje in pripravljeno za izpad in umik! Položaj ni bil rožnat!

Strojnice so zaregljale in spet smo se udarili. V najbolj kočljivem trenutku je prihitel Meničanin s svojimi. — Nekaj minut in komunisti so bežali kot dež... Samo da smo videli Meničanina, pa je bila zmagaj naša!«

V akciji

Oči so se zasvetile domobrancu akademiku, ko je njegov prijatelj tako povelelival poveljnika. Potem je še on spregovoril o komandantu in pravil, kako je bilo v akcijah z njim.

»Kadarkoli je bil sklican zbor za akcijo, (in to se je zgodilo prenekaterikrat), smo se vedno najrajši spraševali, kam bo-

dal sovražniku najtežje rane. Nikdar ni mislil na nevarnost, nikdar iskal zavetja pred sovražnimi krogli. To se mu je zdelo srabota, zapravljanje časa in ugodnih prilik.

Nekajkrat se je primerilo, da so nas komunisti obkolili. Tedaj se je šele pokazal pravega poveljnika. Kakor bi bral tolovajem misli in naklepe, je vedno ukrenil tako, da smo izšli srečno iz boja ter zadali sovražniku na navjajnejši točki najhujše udarce.

Vse napore je prenašal s čudovito potrpežljivostjo. Mnogokrat se mu je na obrazu brala utrujenost — saj smo bili še mi mladi do konca izdelani — pa tega ni hotel nikdar priznati. V resnici: sami bi si ga morali postaviti za vzgled.

Junak se smrti ne boji!

Na nekem zboru je dejal: »Pa nemojte se bati ni krogle ni smrti! Čovek mora, da jedan put radi in jedan put umre. A sve ostalo nije ništa!«

Svoj narod, pa tudi naš slovenski narod je zares ljubil. Dejal je nekoč:

»Za narod je treba vse pretrpeti in žrtvovati. Narod to od nas pričakuje. Lahko je biti narodnjak, ko se narodu sreča smeje, v nesreči pa se rode junaki! Čeprav sem Srb, se bom vendar do konca boril, da preženemo zadnjega zločinca s slovenske zemlje!«

Kaj je pomenil pokojni stotnik v našem protikomunističnem boju, o tem nam komunisti sami nudijo dokaze.

Ze v poletnih mesecih so razpisali visoko nagrado na njegovo glavo. In kakšne udarce jim je zadajal še vse do junaške smrti! Sam se je tega zavedal: Dejal je:

»Pa tako dobri so bili gospod komandant! Tako so skrbeli za nas. In kakšen mir smo imeli ves čas, odkar so prišli oni, pred komunisti. Oh, takega gospoda ne bomo dobili nikoli več! Bog naj mu bo plačnik.«

Take in slične besede, ki sem jih slišal ono popoldne in še pozneje, najbolj dokazujejo, kako je preprosto ljudstvo spoštovalo in ljubilo pokojnega stotnika.

Stotnik Meničanin je bil vojak. Cestokrat je dejal:

»Vojak mora biti vitez! Uporabljati orožje in nasilno postopati proti neoboroženemu in nemočnemu, je znak nemoči, je barbarsko in podlo!«

Zato ni čudno, da je ob njegovi smrti zajela premnoga srca, (saj ga je poznala vsa Dolenjska, Notranjska, Bela in Suha Krajina — vsaj po imenu in njegovih delih) velika in globoka žalost.

Bil je naš!

Bil je najprej vojaški predstojnik. Kadarkoli je ukazoval ali prepovedoval, je bil odločen, trd. Vendar je tudi tedaj zvenela iz njegovih ust ljuba blagohotnost, dobrota. Pred njim je vsakdo rad uklonil trmasto voljo, ker je vedel, da bo le zanj dobro. Bil je naš vojaški vzgojitelj, vzgled junaštva, nesebične in požrtvovalne ljubezni.

Bil nam je oče in prijatelj! Kako je nas fante ljubil, se je pokazalo zlasti v njegovih ust ljubla blagohotnost, dobrota. Pred njim je vsakdo rad uklonil trmasto voljo, ker je vedel, da bo le zanj dobro. Bil je naš vojaški vzgojitelj, vzgled junaštva, nesebične in požrtvovalne ljubezni.

Bil nam je oče in prijatelj! Kako je nas fante ljubil, se je pokazalo zlasti v njegovih ust ljubla blagohotnost, dobrota. Pred njim je vsakdo rad uklonil trmasto voljo, ker je vedel, da bo le zanj dobro. Bil je naš vojaški vzgojitelj, vzgled junaštva, nesebične in požrtvovalne ljubezni.

V nesreči spoznaš prijatelja, pravi pregovor. Prav v nesreči se je Meničanin pokazal največjega prijatelja.

Bilo je v hudi bitki blizu Žužemberka. Po številu trikrat močnejši sovražnik nas je povsem obkolil. Ko je stotnik videl položaj, je sklenil prebiti tolovajski obroč na točki, kjer ni bilo dosti tolovajev. Razvili so se v strelece, zavpili jurjiš in napadli sovražnika. Res ga je preganjal, pri tem pa je bilo več fantov ranjenih. Eden je obležal na čistini in nihče ni upal do njega, kajti komunistične krogle so padale na goso. Tedaj se je sam, prezirajoč smrt, podal k ranjencu. Pokleknil je poleg njega, mu ustavil kri ter ga na rokah prinesel v varno zavetje. — Iz oči vseh navzočih, zlasti še iz ranjenčevih, je sijala vdana hvaležnost.

Večkrat je prišel k nam na položaje. Razgovarjal se je z vsakim posameznikom in ga vprašal:

»Pa kako ti ide, momče?« Izpraševal ga je o zdravju, česa mu manjka itd. Znal je potolažiti vojaka ko redkokdo. Za vsakega je našel prijazno besedo, toplo pohvalo. Vse je ljubil, razlik ni delal med fanti.

Vedel je, česa fantje najbolj pogrešajo, kaj imajo najrajši. Zato je dejal na zadnjem zboru fantom:

»Poznam vas dobro, Dolenjci! Vem, kaj imate radi. Vem, da ima Dolenjec za zajtrk rajši pol litra vina kakor pa kavo. Zato vam bom za božič preskrbel vina, da ga ne boste pogrešali.« — Teža pa nam ni mogel izpolniti, ker nam ga je prekmalu vzela smrt.

Prejšnji teden so domobranci ustanovili na Dolenjskem vrsto novih postojank.

Dalje na 7. strani!

Med svojimi fanti — vedno dobre volje.

NE CESAR

KONEC
habsburške
države in
njene nepo-
siednega
vladavija

NE KRALJ

BRUNO BREHM

8

Novembra leta 1916 umre cesar Franc Jožef. Za naslednj dan se pripelje na Dunaj madžarski ministrijski predsednik Tisa in izsilil od cesarja Karla obljubo, da se bo dal kronati za ovrškega kralja.

Karlov svak pribežnik tudi meni, da bo zdej lahko uvedil svoja dvomljiva pravica do francoskega prestola. V francoskem zunanjem ministristvu skuša ustvariti prepričanje, da zdaj, po smrti Franca Jožefa, Francija in Avstrija nista več sovraini in da imata obe isti cilj: uničiti državo.

Sledi sestanek Karlovega odposlanca grofa Erdődyja s princem Sikstom v Neuchâteau v Švici. Erdődy sporovi princu štiri točke pogovora, pod katerimi je Karlo pripravil skleniti mir: tajno prenehanje z Rusijo, obnovitev Belgije s Kongom, Francija dolni za Alzacijo in Lotaringijo, in Srbija, Bosna, Hercegovina, Albanija in Črna gora pa naj bi se ustanovila Jugoslavija pod kakim avstrijskim vodovodom. Princ dvomi, da bi bilo že zdaj mogoče skleniti mir, ker je Amerika šele kmalu šla v vojno. Nemčija pa da je sploh proti miru, ko na bojiščih zmaga. — Princ Sikst potem sam pride k cesarju Karlu v Leksenburg in hoče od njega dobiti pismeno potrdilo onih štirih točk, ča da mu drugače v Parizu ne bodo verjeli. Tam potem sestavijo skapno s cesarjem in cesarico pismo, ki naj bi bilo podlaga za nadaljnja porajanja. V njem cesar zagotovi, da bo zastavil vsi svoji vpliv pri zavezanikih, da dobi Francija od Nemčije Alzacijo in Lotaringijo.

Grof Czernin skuša na sestanku v nemškem glavnom stanu v Homburgu prepričati Ludendorfa, da bi bilo le prav, če bi Nemčija odstopila Franciji Alzacijo in Lotaringijo, a Ludendorf ne mara o tem ničesar slišati. Kmalu nato pa sledi sestanek francoskega ministristvskega predsednika Ribota, angleškega ministristvskega predsednika Lloydja Georgeja in italijanskega zunanjega ministristva Sonnino v Saint Jenu de Maurienne na Savojskem. Namen tega sestanka je, poiskati, kako kaj Italija misli o ločenem miru, ki bi ga sklenili zavezaniki z Avstro-Ogrsko.

Italija prepereči, da bi Avstrija sklenila ločen mir z Anglijo in Francijo

Lloyd George, ki mu je bilo v prvi vrsti na tem, da zdej, ko Anglija napada pri Arras, loči Avstro-Ogrsko od Nemčije, je mislil, da bo lahko upognil Italijo s tem, da ji podari Smirno. Zaradi ruske revolucije bi zdej lahko govorili o novi razdelitvi Male Azije.

Sonnino je bil prej vstal kakor pa Lloyd George. Od svojega pariškega poslanca je bil že zvedel, da nameravajo ponudbo, ter si je glede tega tudi preskrbel potrebno gradivo. Ko je zdej Lloyd George kmalu po začetku razgovora razgrnil na mizo zemljevid, na katerem je bilo začitano italijansko vplivnostno področje v Mali Aziji, je tudi Sonnino odprl svojo mapo in potalil iz nje zemljevid, ki so ga prav tako izdelali v francoskem zunanjem ministristvu: »Če ju primerjamo,« je dejal hiadno in se pri tem zaničljivo nasmehnil, »vidimo sicer nekaj razlik, ki pa niso bistvene. Posnel bom iz obeh zemljevidov to, kar je za Italijo ugodnejše!«

Škodaželjni Ribotov nasmeh je izginitl z njegovega nagubaneга lica, ko je zdej tudi on pogledal na Sonninoz zemljevid in moral ugotoviti, da so nekateri pokrajine, ki so jih bili že Franciji obljubili,

v italijanskem pasu. No, če že ne bi bilo drugače, bi bil Sonnino v tej točki pripravljen popustiti. Zdej je moral Ribot Sonnina vprašati, kakšno stališče bi zavzela Italija do avstro-ogrške mirovne ponudbe.

»Kaj, Avstro-Ogrska ponuja mir?« se je glasno začul Sonnino. »Pa teh mirovni ponudb ne stavlja Italiji? To pač ne morejo biti ponudbe, ki bi odgovarjale londonskemu dogovoru, Italija pa se niti za las ne bo oddaljila od tega dogovora.« Sonnino se je čutil povsem upravičenega: veliki francoski napad je sedaj vezal vse nemške čete na zahodu. Pred nekaj dnevi je bila francoska poročevalska družba Havas že lahko sporočila iz Rima: Avstrija se je pripravila na svojo oteznico, Nemčija pa obljubila svojo podporo. Iz tega ni bilo nič. Te oteznice se ni treba več bati. Avstrija ni sposobna sama napasti. Poleg tega pa je Sonnino vedel tudi, da je bil Pariz dobil od Avstrije zagotovilo, da Avstrija to pomlad res ne bo več napadla.

Lloyd George je skušal posredovati: važnejša stvar je, Nemčijo osamiti, z Avstrijo pa skleniti ločen mir, kakor pa vztrajati točno pri onem londonskem dogovoru in si razdeljevati ribe, ki še ujele niso.

Nel In še enkrat nel Sonnino je bil nedostopen. Kar je bilo sklenjeno, velja. Južna Tirolska do Brenerja, mesto Trst in tržaška pokrajina, grofiji Gorica in Gradiska, vsa Istra do Kvarnera, Salomica s svojimi otoki, Valona, otok Salsomja in zasedeni dodekaneški otoki. Tako je bilo zapisano in to mora Italija dobiti. Če italijanska kraljevina dobi manj in če mislijo Italijo za takšno ceno očitati, mora Sonnino takoj odstopiti. Nastal bi splošen upor, prislil bi kralja, da se odpove prestolu, če bi se izkazalo, da so številni vojaki, ki so padli za Trst in Gorico, zastojni živovali svoje življenje Vedno gledajo samo Nemčijo kot edinega sovražnika. Italija pa ima samo enega nasprotnika, in ta je Avstro-Ogrska, tista habsburška monarhija, ki se je že od nekdaj na vse načine prizadevala, da bi preprečila zedinjenje italijanske kraljevine.

Ribot je bil kar nekam vesel tega razburjenja italijanskega zunanjega ministristva, vendar pa je videl, kako so se ta mirovna prizadevanja, ki je vanje že od nekdaj dvomil, da bi uspela, izjalovila še takoj pri prvem poskusu, pogajati se z resničnim avstrijskim nasprotnikom. Komaj kaj drugače bi bilo pri Romuniji, in nič drugače tudi ne pri Srbiji. Treba je bilo osvoboditi avstrijske narode, te janičarje vsegermanstva, treba je bilo izpolniti vsa obljube, ki so jih bili dali Čehom, Poljakom in Romunom, ne pa odstopiti od tega cilja na ljubo kakemu borbonskemu princu.

Da bi Sonnina pomiril in da bi tudi v bodoče lahko držal princa za vrat, je Ribot privolil, da se sestavi zapisnik, v katerem so izrečno odklonili vsako nadaljnje omejanje bodočih avstrijskih mirovni ponudb, da ne bi ogrožali angleško, francosko in italijansko složnost, ki je zdej potrebnejša kot kdaj koli. Izstop Rusije je bilo treba premagati, na nastop Amerike pa počakati, če naj Nivellejeva oteznica ne rodi pričakovane uspeha.

Čez dva dni je bil princ Sikst že spet na otoku St. Louis pri Julesu Martinu Cambonu, glavnemu tajniku francoskega zunanjega ministristva. Nekaj dni prej je princa nekoliko potolažil Lloyd George,

ki se je bil nazaj grede v London ustavitl v Parizu. Vilil mu je bil nekaj upanja, da se bo zdej Anglija na skrivaj naprej pogajala z Dunajem.

Cambon je princa sprejel z nekakim obžalovanjem: »Slišali ste pač že od Lloyd Georgea, da se mimo italijanske vlade ni mogoče pogajati za sklenitev ločenega miru z Avstro-Ogrsko.«

Princ je prikimal: »Mnogo bi mi bilo na tem, da bi pritegnili Italijo k mirovnim razgovorom šele pozneje kdaj.«

Cambon se ni mogel zdržati, da ne bi princu očital, da se je že od vsega začetka izogibal italijanskega vprašanja. V Franciji, je dejal, so pod Briandom upali, da bodo lahko sklenili z Avstrijo ločen mir — Nemčija bi potem ostala sama. V Avstriji pa so mislili, da se bodo sporazumeli s Francijo in Anglijo — in na ta način bi obšli Italijo. Pri tem so se prinčeva prizadevanja izjalovila.

»Morda bi bilo pa le mogoče najti še kakšno pot do Italije?« je dejal princ.

»Nobene druge ni,« je odvrnil Cambon, »razen tiste, ki bi priznavala Italiji pravico do Trsta in Tridenta.«

»Ne morem opustiti upanja,« je nadaljeval princ, »da bom tudi v bodoče lahko svoje sile stavil v službo Franciji in izkoristil svoje zveze v ta namen. Samo zato, ker je to za Francijo dobro, sem se od vsega začetka zavzemal za nedvomno izjavo svojega svaka glede Alzacije in Lotaringije. To pismo avstrijskega cesarja je za Francijo važno, da, pri vseh bodočih prizadevanjih za sklenitev ločenega miru bo to pismo tudi dokaz, da Avstrija lahko nastopa neodvisno od Nemčije. Morda se bo Francija tudi v bodoče spomnila te izpovedi mojega svaka.«

Cambon se je pridelnil: »Mi smo te izrazo simpatiji avstrijskega cesarja do Francije in do naše slavne vojske sprejeli z velikim veseljem. Upemo, da bo vaš svak morda le našel kakšno pot za rešitev tega težkega italijanskega vprašanja, pot, ki nam bo omogočila znova začeti z razgovori.«

»Ni mi toliko pri srcu italijansko vprašanje in bližajna Avstrije kakor pa procvit in zmagaja Francije,« je odvrnil princ. »Zelo se bojim, da bi sklep Amerike in Anglije, vojno vleči v neskončnost, Francijo privedel tako daleč, da bi izkrmavela.«

»Amerika se bo pojavila na bojišču naslednje leto in bo prinesla zmago!«

»Do tedaj je še celo leto in leto je dolgot Vojno leto je oskrepjeno s krvjo vsak dan znova!« je poudaril princ.

»Če obupano zaledje ne bo prej naredilo konca, kakor ga je v Rusiji,« je liho pripomnil Cambon.

Pa tudi če ne bi bilo nobenega sredstva, s katerim bi pripravili Italijo do tega, da bi popustila — si je mislil princ — bi bilo vendar Franciji v korist, če Avstrija odpade.

Spet je Cambon dobil priliko govoriti o svoji priljubljeni zamisli, da bi Avstrija v nadomestilo za izgubljeno južno Tirolsko in Trst dobila Slezijo. Princ je odklonil: to da je že zato nemogoče, ker bi s tem tista Avstrija, ki hoče po vojni postati francoska zveznica, dobila prevelik prirastek nemškega življa. Takšna Poljska, ki bi bila vsa v avstrijski državni zvezi, bi lahko prevzela naloge, ki jo je doslej izpolnjevala Rusija, namreč za državati Nemčijo na njenem pohodu proti zvhodu. Če bi v to državno zvezo vsttrpili potem še Slezijo, bi nastali novi spori v notranjosti bodoče Avstrije same.

»In kaj naj zdej storimo?« je vprašal Cambon.

»Sporočil bom svojemu svaku, kaj je bilo mogoče in česa ni bilo mogoče doseči.«

»Pa Italija?«

»Italija hoče na vsak način imeti področja, ki niso bila nikoli italijanska,« je odgovoril princ.

»Sonnino hoče bitl na vsak način slavni!«

»Bojim se, da bodo Franciji izrezali meso iz njenih prs,« je vzkljnil princ. »Po mojem mnenju ni nobene druge poti do francoske zmagaje, razen tiste, ki jo skušam ubrati glj. Samo na ta način je mogoče vojno krajšati in rešiti življenje številnim Francozom.«

Še nekaj časa sta ostala skupaj ter sestavila zapisnik obojestranskih izpovedi, ki ga je Sikst obljubil poslati svojemu svaku na Dunaj.

Leto dni pozneje, aprila 1918, po prvi veliki bitki v Franciji, po bitki, ki je angleško vojsko potisnila na rob propada in je bil Pariz že tik pred padcem, med to bitko torej in naslednjim nemškim napadom, ki je nad vsem svetom ležal kot temen oblak — Rusija se je bila že sesula, podpisal je bil mir v Brestu Litovskem, za mir z Romunijo pa so se prav tedaj pogajali v Bukarešti —, zakaj upali so, da bo Amerika prišla vendar prepozno in da bo Francijo doletela ista usoda kakor Italijo, ki je bila meseca novembra v eni sami bitki izgubila plen iz enajstih prejšnjih bitk in so jo potisnili nazaj do Pive — v oni zgodnji pomladi, ko sta se borila med seboj lakota in upanje, je svet z zamudo zvedel za tisto, kar sta bila snovala avstrijski cesar in njegov svak.

Iz Bukarešte je bil zunanji ministrister telefonsko cesarju, naj po Hughesovem govorilnem aparatu stopi v stik z vojaškim poveljstvom v Badenu. Že so ti govorilni aparati v Bukarešti in v Badenu začeli zapisovati razgovor med cesarjem in grofom.

Cesar: »Dobro večer. Zelo me veseli, da ste me poklicali. Ravnokar sem zve-

del iz ministristva, da me Clemenceau namerava razkinkati. Seveda je vse, kar bi utegnil Clemenceau govoriti o meni, razen listega, kar že tako in tako veste, sama laž in sleparija. Še enkrat ponavljam, da imamo pri vsej stvari lahko povsem mirno vest. V primeru, da Clemenceau res pove kaj takšnega, kar vam ne bi bilo tako in tako znano, potem nameravam poslati cesarju Viljemu brzojavko, v kateri bom izrazil svojo ogorčenost nad sovražnikovimi lažmi, poudaril znova našo brezpogojno zavezniško zvestobo, na koncu pa bom dejal, da kot vladar stojim le nekoliko previsoko, da bi se še naprej razgovarjal s takim-le človekom, kakor je Clemenceau, in da imam vsi stvar za opravljeno. Tak je moj trden sklep. Kaj se vam zdi?«

Grof: »Če je stvar takšna, se mi je odvdel kamen od srca, zakaj v nasprotnem primeru bi bil polom tu. Clemenceau pravi tole: Cesar Karl je tisti, ki je v nekem svojem lastnoročnem pismu meseca marca 1917 privolil v upravičene zahteve Francije, da dobi nazaj Alzacijo in Lotaringijo. Neko drugo cesarjevo pismo ugotavlja, da je cesar s svojim ministristrom istih misli. Po sebi umevno je, da je treba kar najodločnejše ožigositi laž, pa tudi brozjavka cesarju Viljemu je dobra misel. Toda najno prošim Vaše Velikanstvo, da v uradnim poročilom in brozjavko počakate do jutri zvečer. Jaz bom jutri zvečer na Dunaju in moram prej govoriti z Vašim Velikanstvom. Bojim se, da je Vaše Velikanstvo morda le pozabilo, da je neko pismo res napisalo, zakaj v nasprotnem primeru igra Clemenceau obupno igro, če ne more pisma, ki o njem govori, tudi pokazati. Nujno to tej prošim, da počakate na moj prihod, ker zdej pod nobenimi okoliščinami ne smemo storiti kakšne napake. Gre očividno za pisma na Parmaska princa, katerih vsebina mi je seveda povsem neznanca. Takoj bom dal sporočiti v Berlin, da je Clemenceau lagal in da bo sledil naš odgovor. Znova pa prošim, da pod nobenimi okoliščinami ne storite ničesar, dokler se na vrnem. Če Vase Velikanstvo hoče, se lahko še jutri zvečer takoj po svojem prihodu odpeljem naravnost v Baden.«

Cesar: »Hvala. Z vsem se strinjam. Nikoli nisem v kakem pismu na Parmaska princa pisal kaj političnega. Hvala, Konec.«

Na železniški postaji v Budimpešti se je Czernin srečal z madžarskim prehranjevalnim ministristrom knezom Ludvikom Windischgrätzom in madžarskim ministristvom predsednikom Weckerlejem. Czernin je bil utrujen in se mu ni dosti ljubilo. Njegov oklešeni obraz se je zganil in očl so možu kar začarale: »Z Dunaja sem dobil poročilo,« je naglo dejal Windischgrätz, »da je tam stanje prehrane obupno. Avstrijski ministristri predsednik ne bo več kol polumaju, če se strahne prehranjevalne razmere ne zboljšajo. Tudi z bojišč prihajajo vznemirljive vesti: pri najzanesljivejših nemško-českkih politikih se zaradi lakote že oglašajo prebežniki. Kaj lahko storijo za Avstrijo?«

»Če že hoče vedeti, kaj lahko storim,« je odgovoril Windischgrätz, »pozem ti dovolj, da prideš kdaj v našo poslansko zbornico in slišiš medkice! Vsak železniški voz, ki pelje čez Lajto, pri nas izkoristijo za agitacijo. To znamenjavo blaga sm uvedel vendar samo zato, da bi Avstrijo po zakoniti poti obvaroval smrti od lakote!«

»Sicer pa bi bili vi vsi prav gotovo veseli,« je odvrnil Czernin, »če pomremo od glada! To je že norišical Čehi izkoriščajo vojno v ta namen, da bi izstradali Nemce na Češkem, Madžari sede na polnih vrečah moke, vi se bojitje, da se ne bi kdo pri nas do siteda najedel, Nemci pa nam trbijo, da smo poljedelska država!«

»Če nam pošljete industrijske izdelke,« je dejal Windischgrätz, »potem dsm jaz mokot!«

Široki Weckerle, ki je bil poln zdravja, je skušal tolažiti: »Oba že spet pretiravata! Recite krajju, da so bili izdani že vsi ukrepi za oskrbo Avstrije!«

»Ekselencia, ti vendar veš, da tu ne gre več za ukrepe, marveč za njih izvedbo,« je dejal Windischgrätz razburjeno. »Niti ljudstvo niti poslanska zbornica ne vidita, kako resen je položaj.«

Weckerle je zakrillil z rokama: »No, no! Tako hudo pa vendarle ni. Vse se bo dalo spet urediti!«

»Veš kaj,« se je domislil Windischgrätz in dejal Czerninu, »odpeljal se bom s teboj na Dunaj in oba se bova pogovorila s cesarjem o stanju prehrane in o političnem položaju!«

»Dobro, me veseli. Toda glede tega ni kaj dosti govoriti. V bistvu ti vso stvar lahko že kar tu razložim: Pri nas je stanje prehrane in politični položaj eno in isto. Če bi imeli red, bi lahko ne le sami živeli, ampak bi lahko še Nemčiji dajali. Če se zdej z nemško pomočjo za nas vojna ne konča dobro, smo sami krivi. Zakaj mi smo vsa štiri leta storili vse, da se sami ugonobimo!«

»Madžarska že nel,« je ngovarjal Windischgrätz.

»Madžarska hoče samo Avstrijo ugonobiti!« je pripomnil Czernin.

»Če v državnem svetu zastopane kraljevine in dežele,« se je ponorčeval Windischgrätz, »niso zmoezne niti tega, da bi v lestnih področjih držale red, in če niti Čehov ne morete pripraviti do pameti, kako naj potem tu prepričamo madžarskega kmeta, da mora prehranjevati ne samo vojaštvo, marveč tudi Dunaj in vse, kar se njega drži?«

»Kako pa naj naše vojake na bojišču prepričamo,« je odvrnil Czernin, »da je popolnoma pravilno, če je Madžarom sosednja divizija bolje oskrbovana kakor pa oni sami, ki morajo opravljati enako službo? To proklete vprašanje prehrane! Vojaki se ne morejo sprizniti s tem, da častniki dobivajo drugačno hrano kakor pa oni sami. In točno tako mislita tudi obe državi polovici —

Prži nas na Madžarskem imamo red!« je odvrnil Windischgrätz,

»Pojdi, stopiva v vlakl! Ta razgovor nima ne repa ne glave. Vprašanje je, kdo v naši državi nosi krivdo za vse, kar se neumnega zgodi. Do Dunaja imava še dovolj časa!«

Poslovlila sta se od Weckerla in vstopila. Razgovor je tekel dalje, večni razgovor o monarhiji. Windischgrätz je vprašal Czernina, kako je prišlo do tiste stvari s Clemenceaum, a Czernin ni rad govoril o tem. »Še sam ne vem, kakšen smrad se bo spet razširil iz tega.«

»Toda zakaj si vendar imel tisti svoj nesrečni govor pred dunajskim občinskim svetom?«

»Hotel sem priti do razgovora z Wilsonom.«

»Toda pri tem ti vendar ni bilo treba dražiti tigral? Je cesar kaj vedel, da nameravaš govoriti?«

»Dragi moj, o vsebini govora sem se prej s cesarjem posvetoval. Svoj govor sem mu tudi predložil,« je odvrnil Czernin, ko da bi ga bil kdo zboldel.

»Cesarju marsikaj predložel,« je dejal Windischgrätz. »Naravnost zasipajo ga z vsemi mogočimi listinami!«

»Cesar si je pridržal cenzuro mojega govora ves dan in je potem lastnoročno napisal nekaj pripomb. Nako ostro mesto proti Čehom je sam prečital. Ni pa našel nobene dlake na temle mestu: »Bog mi je priča, da smo poskusili vse, kar je bilo mogoče, da bi preprečili novo ofenzivo. Zavezaniki tega niso hoteli storiti. Gospod Clemenceau me je nekaj dni pred začetkom ofenzive na zahodu vprašal, ali sem se pripravil pogajati in na kakšni podlagi. Jaz sem sporazum z Berlinom takoj odgovoril, da sem pripravil pogajati se in da glede Francije ne vidim nobene ovire za sklenitev mira, razen irascoe želje po Alzaciji in Lotaringiji. Iz Pariza so odgovorili, da se na tej podlagi ni mogoče pogajati. Potem ni bilo nobene izbire več.«

»In na to je Clemenceau,« je dejal Windischgrätz, »po poročevalski družbi odgovoril: »Grof Czernin je lagal!«

»Da, in v svojem odgovoru sem omenil posvetovanja med grofom Reverterom in majorjem Armandom!«

»Aha!« se je nasmehnil Windischgrätz, »in pri tej priliki je Clemenceau spregovoril one preroške besede: »Ali se ni mogoč grof Czernin spomniti na nek drug enak poskus, ki ga je samo dva meseca pred Reverterovim razgovorom naredila v Parizu in Londonu po stopnji mnogo višja osebnost? Tudi za to imamo prav tako kakor za sedanji primer pri rokah zanesljiv, a še bolj značilen dokaz.«

»Dal In nato sem dal sporočiti Clemenceauju,« je povedal Czernin, »da ta postus priznavam in da v svoji postčnosti ugotavljam, da je bil tudi ta poskus brezuspešen.«

»In na to ti je (vidiš, kako nesrečna iznajdba je telegrafija in še zlasti brezzična telegrafija!) ta tiger siknil nazaj: »Tudi zvodnela laž je laž!« Knez je začel brskati po svojih časopisih: »E, tukaj je, vidiš: »Kdo bi si bil mislil, da se bodo poslužili nekoga Revertere, da razloži Czerninu vprašanje, ki je avstrijski cesar o njem že povedal svojo zadnjo besedo? Zakaj cesar Karl je tisti, ki je meseca marca 1917 v svojem lastnoročnem pismu potrdil, da soglaja z upravičenimi zahtevami Francije glede Alzacije in Lotaringije!« Neko drugo cesarjevo pismo pravi, da »sta si cesar in njegov ministristredina v tem.« — To je bilo predčerašnjim! Si potem še kaj odgovoril?«

»Da, včeraj — po razgovoru s cesarjem samim. Odgovoril sem, da je treba izrečno poudariti, da so navedbe gospoda Clemenceauja glede pismenih cesarjevih izpovedi od začetka do konca zlagane.«

»Pa je odgovor na to že tu?«

»Še ne more biti! A lahko si misliš, kako težko čakam nanj.«

»Kakšen občutek pa imaš?«

»Nič kaj dobrega, prav nič dobrega! Bog ve, kaj se je zgodilo. Sicer pa se to ni zgodilo prvič! O onem ukazu o pomilostitvi mi niso povedali ničesar. Za mojimi hrbitom so dali Erzbergerju mojo spomenico, ki je imela vendar samo namen dopovedati nemškemu cesarju, da monarhija ne more nikakor več naprej.«

»V svoji spomenici si nekoliko prehudopisoval,« je dejal Windischgrätz, »zakaj nam se je posrečilo priti dlje. Potisnili smo Italijane celo do Pive!«

»Moja spomenica je imela vendar poseben namen!« je odvrnil Czernin.

»Toliko slabše, ker so jo dali Erzbergerju, da je z njo lahko toliko škodili!«

»In kaj zdej?« je vprašal knez.

»Predvsem moram takoj jutraj govoriti s cesarjem,« je odgovoril Czernin. »Zvedeti moram, kaj so dali iz rok, zakaj ne morem se znebiti misli, da se Clemenceau morda le ne bo samo delal, kakor da ima res nekaj v rokah.«

»Iz česa pa to sklepaš?«

»Ker Siksta poznam in ker poznam Parmcel Cisto odkrito ti povem, da se bojim za cesarja. Ne vem, kaj vse se še lahko izčini iz tega. Tudi ne vem, kako bo vojska zdej, ko naj se pripravil velika ofenziva, takšne stvari prenesal! Zakaj bojim se, da monarhična misel ne bo prenesla nobenih izgub več! Toda upajmo vendar, da gledam preveč črno in da nas Clemenceau, ki mu je žel moj govor zdej pred odločilnim nemškim udarcem močno na živce, hoče samo slepiti. V tem primeru pa lahko govorimo o veliki sreči!«

(Dalje prihodnjst).

Na tisoče sirot joka in prezeba: pomagajmo jim!

Letošnje božično obdarovanje bo merilo naše zavednosti!

Nadaljevanje s šeste strani.

tako vzpostavili zvezo med Novim mestom in Ljubljano. Komunisti so takoj spoznali, da bo sedaj obroč okrog njihovih tolp še bolj sklenjen. Zato so se v začetku tedna zbrale rdeče brigade, da bi motil domobranske skupina pri utrjevanju novih postojank.

»Gde su moji pioniri?«

V teh bojih s komunističnimi tolovaji je sodelovala tudi Mečaničina bojna skupina. V soboto je pregledovala teren okrog Trebnjega. Treba je bilo poslati drzno oglednico, da bi pregledala hribovito ozemlje okrog Trebnjega in poiskala sovražnika, da bi ga mogla domobranska skupina nato z uspehom napasti in uničiti. Stotnik Mečaničin je izbral trideset borcev in jih sam peljal na pohod.

»Gde su moji pioniri?« je dejal, ko je klical svoje najljubše. Pionirje je imel najrajši. Zbrali so se. Dejal je:

»To je moje odelenje, to je moj vodil.«

V hribovitem ozemlju zahodno od Trebnjega je oglednica pri vasi Luži našla leta na komunistično tolopo in jo prelegala. Po kratkem boju so domobranci vsa zavzeli in komuniste zapodili naprej proti Knežji vasi. Stotnik Mečaničin je polovico fantov pustil v Luži, z desetimi pa nasledoval bežečo tolopo. V tem času je tej prišel na pomoč cel rdeči bataljon. Komunisti so začeli z vseh strani streljati na oglednico. Fantje so krepko odgovarjali, stotnik Mečaničin ni popustil. Končno se je zaradi težavnega položaja moral počasi umakati. Kljub veliki nevarnosti je tudi to pot šel na čelji izvidnice. Med bojem ga je zadela krogla in mu prebila prsi.

Domobranci so ranjenemu poveljniku

takoj pomagali. Domobranec Vidic je kril umik, štirje fantje pa so poveljnika odnesli. To so bile zanje najhujše ure. Poveljnik jih je vse pot gledal s svojimi svetlimi očmi in venomer klical: »Fantje, fantje, fantje!«

Ko so ga prinesli na varno, je izvlekel iz žepa veliko svetinjico Matere božije in jo brez besed izročil nekemu domobrancu. Nato so ga odnesli na Občino, kjer je kmalu umrl.

Fantje so spet udarili in komunisti so se morali umakniti. Zmaga je zahtevala še eno žrtve: Vidica, ki se je malo prej tako junaško izkazal v boju ob strani svojega poveljnika Mečaničina.

Tako je končal svojo pot stotnik Dušan Mečaničin, v življenju ponos, v smrti poroštvo slovenskega domobranstva.

Mečaničin je bil cel vojak vedno in povsod. Dasi je ljubil družino in dom, je vendar še bolj ljubil boj za svobodo in srečo vseh. Tudi ko je v zadnjem času zbolel in bil že na zdravniškem nadpregledu, ni vzdržal, da ne bi bil pri fantih. Ženi je dejal: »Draga, ne skrbi zame. Ljubim svojo družino, zato želim, da bi pomagal še drugim slovenskim družinam in jih rešil komunističnega pekla, kjer ni družinske sreče!«

Mečaničin je v vsakem oziru skrbel za fante. Ko je pred mesecem nastopil v njegovi skupini svojo službo kurat, ga je predstavil fantom in jih sam vzpodbujal, naj v boju ne pozabijo na svoje duše, da bodo tako še boljši borci. Izdal je tedaj posebno povelje z desetimi točkami, od katerih štiri govore o veri in morali. Rad je poudarjal: »A mi že več znamo, ko i što smole!«

In za tisto, kar je vedel, da je in da mora biti, je kot junak tudi padel!

Nov verski list je

RAST

Naročnina zanj za tri mesece znaša 25 lit. Prva številka bo izšla še pred božičem z bogato vsebino in lepo obliko. Naročniki dosedanjih verskih listov naročajo se novi verski list.

Skalanov „SEPTEMBER“ in izvorna slovenska drama

Ker je bil naš gledališki kritik po sili razmer odsoten, nisimo o nekaterih predstavah v Drami se mogli poročati. Danes prinašamo poročilo o izvornem delu, ki ga je naše gledališče prvič vpriporilo konec oktobra.

Dramaturg Janko Moder je v Gledališkem listu sprožil vprašanje o naši domači dramatik in od tedaj je bilo napisanih že precej tehtnih misli o tem v naših časnikih. Narodno gledališče je vpriporilo Skalanov »September«, vendar nas tudi ta drama ni zadovoljila tako, da bi nam ne bilo treba še dalje razmišljati in iskati poti v bodočnost naše dramske tvornosti. Ogledimo si pobliže to novo slovensko dramo in ji skušajmo določiti vrednost v naši kulturni zakladnici.

Najprej bi radi načeli vprašanje o »domačem« literarnem delu. V tem si namreč nismo edini. Ali nam je pisatelj res že napisal slovensko delo, če ga je pisal v slovenskem jeziku? Za rast naše slovenske kulture pomeni se zmeraj malo ali pa nič tista kulturna stvaritev, ki jo je ustvaril sicer Slovenec, pa se nikjer v delu ne pozna, da je slovenska, razen v jeziku, če je ravno besedna umetnost. Pri domačem delu nam gre za vse več. Gre za slovenskega duha, ki mora žareti iz vsakega stavka; gre za slovenskega človeka in slovensko življenje, ki ga pisatelj opisuje; gre za povezanost z rodno grudo, za vsoto tradicije in vse težnje in ideale naroda. Ne gre za tendenco, gre za resničnost, in ne gre za naturnost in naturalizem, ampak za zdravje in življenjsko pristnost.

Pisatelj mora biti tedaj trdno povezan s svojim narodom, biti mora njegov glasnik in izpovedovalec. Samo močna zadržanost v grudi rodi zares velike ljudi, samo tako nam more dati umetnik nekaj novega, nekaj, česar drug narod nima. Saj Reymont ne bi dobil nikdar Noblove nagrade, če ne bi v svojih »Chlopih« zajel svoje grude tako neposredno. Levstiku je dalo »Popotovanje od Litije do Čateža« gredo za podlago. Vrednotimo Julenovega literarnega dela in morda samo v tem, da je tako neposredno pristihnil kleni gorenski govoric, ampak v tem, da žive njegovi ljudje zares slovensko življenje; da v njegovih pastirskih in planšarjih žari svojstven ponos in gori živa ljubezen do slovenskega doma in ognjišča.

Če v tej luči motrimo Skalanov »September«, moramo reči, da ni v njem prav za prav nič značilno slovenskega, nič pristno domačega. Napisal je slovensko meščansko dramo; bila naj bi to drama slovenske meščanske družbe. Toda to meščanstvo ni izrazito slovensko, dramatik ni našel na njem kakih specifičnih lastosti, nekaj, kar bi ga ločilo od vsega drugega meščanstva po svetu. Zgodba, ki jo pripoveduje dramatik, bi se mogla dogoditi kjerkoli. Številne drame prihajo o tem — saj jih je nešteto napisanih, mnogo smo jih videli že v Ljubljani. Ljubezenski trikot — kdo bi že mogel iz njega ustvariti izrazito novo izvorno dramo? Žena, ki zasluži, da se ji bližajo leta življenjske jeseni, se naveliča bolnega moža. Mlad kavalar ji dvori. Da se reši veži zakona in da bi se mogla poročiti z ljubimcem, zastrupi moža. Toda ljubimec se je že naveličal gospe, oko mu je obstalo na njeni hčerki. Morilka doživlja tako razočaranje in zdravnik, ki je kakor živa vest, kaže grešnici pot očiščenja, na katero krene s trudnim korakom.

Nočem reči, da je Skalan ustvaril nekaj tujega, ne, saj je slovenski meščan tudi tak. Le nič značilno našega ni videl na njem. Cankar je razkrinkaval gnobilno naše malomeščanske družbe, in ko gledaš te ljudi in poslušas njihove misli, vendar takoj spoznaš, da so to samo slovenski ljudje. Telega občutka pri »Septembru« nimam. Kakor mi snovno, oziroma idejno ugaja konec drame, po čemer se to delo razlikuje od vseh istovrstnih romanskih del, je vendar treba priznati, da bi bila drama mnogo bolj učinkovita, če bi pisatelj spustil zastor prej. To se pravi, če je hotel dati Skalan res nekaj novega, nekaj, kar nam bi bilo samo po sebi vseč, potem bi moral zastaviti problem drugače in bi ga moral potem tudi na drug način reševati. Tako pa je prav za prav vse prvo dejanje samo ekspozicija v drugem dejanju hodi po stopinjah drugih dramatikov in ne more tako v zadnjem dejanju dati kaj novega.

Pisatelj je mogel tudi sam videti pri predstavi najbrže mnogo bolj kakor pa samo v tekstu, kako prizori ne rastejo organsko drug iz drugega, kako ni vsak dogodek nujna posledica prejšnjega dogodka. Posebno nekateri prizori so prisiljeni, postavljeni na oder zato, ker jih pač pisatelj potrebuje, ne potrebuje pa jih notranja vzročnost zgodbe same.

Marsikaj bi se dalo reči tudi o posameznih značajih. Nekateri so osvetljeni mnogo bolj ko drugi, nekateri pa so naravnost medli. Tako zlasti mož ali pa zdravnik. Zastavljeni so zelo dobro, tako da je škoda, da so ostali tako neizraziti.

Kaj je torej s Skalanovo novo dramo? Marsikdo pravi: Igrali smo že nešteto slabših del. Drži. Če bi imeli še kdaj tako slabe stvari igrati, potem nam bi prišla Skalanova drama zelo prav, zakaj vsaj toliko velja, kakor veljajo tuje. Nočem torej reči, da je celo brez vrednosti, žal je, da nima tistih slovenskih potez, ki jih od slovenskega ustvarjalca pričakujemo. Zdi se nam tudi, da se bo moral bodoči dramatik lotiti snovi drugje. Gotovo pa je »September« nov pokus, nova želja in nova težnja ustvariti slovensko dramo. In vsakdo, ki ima vsaj

Ob IV. simfoničnem koncertu

V lestvici simfoničnih koncertov, ki jo v svoji »tonaliki« gradi pomoznost ljubljanski radijski orkester, smo se pretekli ponedeljek povzpeli do »kvarteta«. Po obsegu je gotovo bila zvečana, če že čista ne, saj se je izkazala v štirih dolgih, tehtnih stopnjah, ki so po slogovni, časovni in psihološki pisanosti morale zbuditi zanimanje stoterih ušes.

Primo je udaril Richard Wagner s predigro k operi »Tristan in Izolda«, v kateri je hotel v zgosteni obliki podati bistveno oznako glavnega dramskega konflikta opere same, s tem da je poslušalcu v izčrpanosti izveličku dal slutiti temeljni obris vsega dramskega dogajanja. Nadvse zanimivo je, da je celotno dejanje prikoval kar na resnično metafizično ozadje: v štiri zaporedne rastoče poltone je dahnill misel na večno, nikdar utešljivo hrepenenje, v štiri padajoče poltone pa kot nasprotje zamirajoče trpljenje. Oboje pa je v prvi temi kontrapunktično zvezano in zbuja v resnici vtiš težkega, izmučenega čustva. Če ta dva lahna loka slonita še na trdih opornih Wagnerjeve stroge, skoraj trmaste doslednosti v obdelovanju glasbene misli na raznih stopnjah (številne sekvence) in v inacičah menjajočih glasbenih skupin, tedaj smo kljub sila tožnemu in mračnemu značaju te skladbe vendarle spet priče pristnemu izvornemu navdihu, ki je sleherni umetnosti začetek in konec, pa naj je preteklost o Wagnerju sodila v še tako kričečem nasprotju.

Predigra radijskemu orkestru ni mogla nuditi posebnih težkoč, s katerimi Wagner navadno ni bil skop, a je zato zahlevala tem več natančnosti in tenkočutne prilagoditve. Tu pa se je sem pa tja prikazovala hiba, ki bi se utegnili izroditi v kronično slabost: kadar prevzemajo vloge posamezne skupine glasbil, je čisto nevarnost, da se linije lojimo zaradi netočnih in nejasnih vstopov, ker pa nujno spet ustvarja vtiš motne intonacije. Taka hiba še prav posebno moti, kadar je opazna v glasbilih, ki jim zaradi izrazitosti in posebnega barvnega značaja skladatelj radi podelijo važne modulacijske ali tematične vloge, kakor na primer zvezi oboe s klarineti.

»Veliko sekundo« je dal Johannes Brahms s koncertom za gosli in orkester v D-duru. Tokrat je pokazal svoje znanje kot solist g. Miran Viher. V treh obširnih stavkih nas je lahko prepričal, da ima za svoja leta za seboj še strmo pot tehnične popolnosti. Presenetljiva je čisto

malo talenta za to, pa mnogo veselja in hotenja, naj bo tagoslovljen. Tudi Skalanu smo za njegovo delo hvaležni. Morda bo druga njegova drama že mnogo bolj domača, mnogo bolj izvorna in bolj popolna in tehnično dovršena. Gledališče je storilo prav, da je delo sprejelo v spored. Dramatik, ki gleda svojo stvaritev na oder večkrat, bo marsikaj videl, videl kaj je in kaj ni.

Gledališče je tudi vse storilo, da bi delo uspelo. Režijo je dala Milanu Skrbinsku, ki je znan, da se posebno za domača dela zelo potrudil. Tudi zasedba vlog je bila poverjena najboljšim igralcem, vsaj po večini. (Danilova, Boltar-Ukmarjeva, Jan, Sever). Drugič se nam je predstavila gđ. Skrbinskova, ki ji je bila dana tudi važna vloga. Ni pa pokazala niti šole niti talenta, da bi mogla take vloge reševati. Ob tem primeru in še nekaterih podobnih opažamo, da se tudi pod novim vodstvom zasedbeno vprašanje ne rešuje po najboljših merilih. Scena ing. Franza ni prodrla v notranjo zahtevo drame in ni rešila vprašanja posebno v tem, da bi pravilno razdelila prostore. Zadevanje med vrati, prazne scene in podobni nedostatki so kar diletantski. — n.

stost njegove igre tudi na krhkih, kočljivih mestih, v oktavah in višjih legah. Gosli mu pojejo odločno, mestoma rezko, manjka jim pa gibke širine in globine tona, ki so pri tem godalu še vedno zaželena poslednja skrivnost in s katerim takoj ter nujno zbuja v poslušalčevi duši potrebne »alikvotne« tone. Ta bi se lahko pokazala zlasti v drugem stavku, ki je zvečeno lepo vezan in mirno teče, tako da ton ne trpi zaradi tehničnih vrtočavosti. Recept za to skrivnost bo prikupni mojster sam poznal: za tehničnim študijem bo moral priti še prav tako marljiv estetski, ki bo časoma izgnal suhega »etudovskega« duha.

Tercio je prinesla Dvořakova simfonična pesnitev »Golobček«. Med vsemi vzporednimi Dvořakovimi skladbami, ki nam jih je radijski orkester doslej zaigral bo ta v mnogih pogledih najpopolnejša. Ze vnanja zvočna dramatika, pogoste ritmične mene, programski vloži, češke narodne plesne barve (za katere imamo pri nas še zmeraj zelo živ »atavistični« čut) in kar je še tekega blaga, je prav gotovo priklenilo in osvojilo tudi tiste ljubitelje, ki imajo sicer navado za vsakim taktom postavljati razumski »zakaj«, čeprav je in bo v čisti glasbi (nemara bolj kakor v kateri koli drugi umetnosti) zmeraj obveljalo Pascalovo reklo, da ima srce svoje razloge, ki jih razum ne pozna.

Kvarto je zajel »dolgorokie Franz Liszt v simfonični pesnitvi »Tasso, lamento e trionfo«. Marsikdo se je moral v uvodu vprašati, kje je ostal tisti strastni, rapsodijski čarovnik dolgih in zapletenih kačenc, ki so vedno spominjale na njegove zmršene sive grive, saj je plaho ihtenje dišalo bolj po kakem Mac Dowallu ali Rubinsteinu. A dolgo se ni zatajil. Otresel se je tarnajočih občutkov ter proti koncu »kovinsko« zablestel v zmagoslavnih nasičenih paralelnih akordih, da ga ne bi mogel nihče več zgrešiti.

O orkestru nimamo poleg opombe pod prvo točko kaj bistvenega novega povedati, kar ne bi že v prejšnjih omenih omenili. Vodil ga je g. Drago M. Šijanec. L. K.

Modrost iz »Martina Kačurja«

(Ivan Cankar, 1907)

Zdravnik iz Zapolja Martinu Kačurju: »Ne ženite se nikoli in sploh se ogibajte ženske kolikor mogoče, zakaj učitelj ste. Še navaden človek, kakor sem jaz, ima z ženskami bridke izkušnje — jaz sem namreč oženjen — učitelju, ki se ženi, pa bi bilo bolje, da bi se obesil mlinški kamen okoli vratu ter se potopil v globočino morja... Ali ste pevec?«

»Sem.«

»Ne prepevajate nikoli, razen v cerkvi, in še tam ne preveč na glas, ker bi Zapoljci rekli, da ste bahač. Ne prepevajate v krmi, ker poreko, da ste pijanec; ne v družstvu, ker poreko, da ščujete ljudstvo; tudi ne v svoji izbi, ker poreko, da ste norec... Ali imate kakšno politično prepričanje?«

»Imam ga!«

»Skrijte ga v najbolj skriti kot svojega srca! Zakaj laž je greh samo takrat, kadar nič ne koristi. Če vam je izbrati med lažjo in resnico in vas nobeno nič ne stane, odločite se za resnico, zakaj toliko laže se boste ob potrebi zlagali. Ne bodite svojeglavi, posebno ne v svojem političnem prepričanju! Kadar se vam zdi koristno, da izpremenite to prepričanje, citirajte Tugomera: Trd bodi in tako dalje — in noben ne bo zapazil izpremembe. V slučaju, da kdo zapazi va-

še drugo lice, recite, da se razvijate z duhom časa. In če vam zaradi tega kdo očita, da ste omahljivec, koristolovec in slepar, odgovorite: Zabavljati je lahko, delovati je težje. In zapomnite si dobro: Nobeden človek ne deluje zase, temveč vsakdo za narod. Spoštujte prepričanje svojega bližnjega, zakaj lahko bi vam kdaj koristil. Ali ste pesnik?«

»Tudi pesmi sem že zlagal,« je odgovoril Kačur in pogledal na mizo.

»Ne zlagajte pesmi, izgubili boste kredit. In ker govoriva o pesmih, je še potreba, da govoriva o pijaci. Ne mislite, da morate piti, če ste rodoljub; tudi trezni ljudje so že postali poslanci. Ali ste si zapomnili vse te nauke?«

Martin Kačur pride v Zapolje.

»Jaz sem Martin Kačur, imenovan za učitelja v Zapolju in bi se rad poklonil zapoljskemu županu.«

»Saj tisti sem jaz, gospod, saj sem jaz zapoljski župan!«

In zasmejal se je veselo, skakljajoče in plešoče, stisnil Kačurju roko, potrkal ga po rami in ga potisnil na stol.

... »Ali ste že bili pri kom?«

»Pri nikomer se.«

»Ne?«

»Pri nikomer.«

»Lažete!«

Župan je pomežiknil, prekrižal je roke na trebuhu in se je zasmejal ob srca.

Lepa ponovitev v ljubljanski drami

V torek, 28. nov., so v Drami ponovili iz lanske sezone Schillerjevo žalostno »Marija Stuart«. Ker so o tej Schillerjevi umetnini že veliko pisali in je našemu gledališkemu občinstvu v splošnem znano, sem danes lahko kratak.

Schiller je napisal to žalostno, ko je bil na višku svojega dramatičnega ustvarjanja. »Marija Stuart« označuje klasična, jasna, umljiva in tudi formalno dovršena zgradba. Madame de Staël jo je imenovala »najnajljivejšo in najbolj načrtno nemško žalostno«. Schlag pa jo navaja za vzor dramatičnega izpeljave. Dejstvo je, da je ta umetnina slavnega Nemca žela ob prvi uprizoritvi in da je še danes prav tako živa in sveža ko nekdanj.

Drame velikih genijev so trda preizkušnja za kvaliteto naših dramskih moči. Z veseljem moremo ugotoviti, da je naša dramska skupina to preizkušnjo zmagovito prestala. V bistvu je letošnja uprizoritev ostala na višini lanske. Tudi zasedba vlog je ostala ista, le osrednji ženski vlogi sta bili zamenjani. Nastovno

»Pravkar sem prišel« je razlagal Kačur resno in nekoliko razžaljen.

»Z nobenim človekom iz Zapolja še nisem govoril, razen z zdravnikom.«

»Z zdravnikom?« je vprašal župan, ki vzbujen in se je sklonil preko mize. »Kaj pa je rekel? Ali je rekel kaj o meni? Kar povej!«

»Nič ni rekel.« se je začudil Kačur. »Kaj pa bi bil rekel?«

»Je! Vem, da je govoril o meni! Povedati nočete, to jel Ampak — take reči... Ali ste narodnjak?«

»Sem!«

»Hm! Jaz sem tudi narodnjak! Ampak — nobenih stvari ni treba pretiravati! Varčnost — lepa čednost! Če jo pretirate — lakomnost! Greh! Kam pa jo udarite zdaj? K župniku? To boste nekaj videli! Ampak midva sva prijatelja, z župnikom, zato ne rečem nič... Stojte! Še nekaj!«

Prijel ga je za roko in ga potegnil v vežo.

»Naravnost! Ali ste farski?«

»Jaz?« je obrtnel Kačur.

»Ali ste? N?«

»Nisem, ne mislim o takih stvarih!«

... »Seveda ne! Na noben način ne! Dandanašnji noben ne ve, kako se stvar preobrne in zato je zmerom dobro, da ne praviš ne tako in ne tako! Hudi časi so, zares! — No, pa pojdite v bejem imenu!«

»Naravnost! Ali ste farski?«

»Jaz?« je obrtnel Kačur.

»Ali ste? N?«

»Nisem, ne mislim o takih stvarih!«

... »Seveda ne! Na noben način ne! Dandanašnji noben ne ve, kako se stvar preobrne in zato je zmerom dobro, da ne praviš ne tako in ne tako! Hudi časi so, zares! — No, pa pojdite v bejem imenu!«

PRIPOMBE

NEDOSLEDNOST. (7)

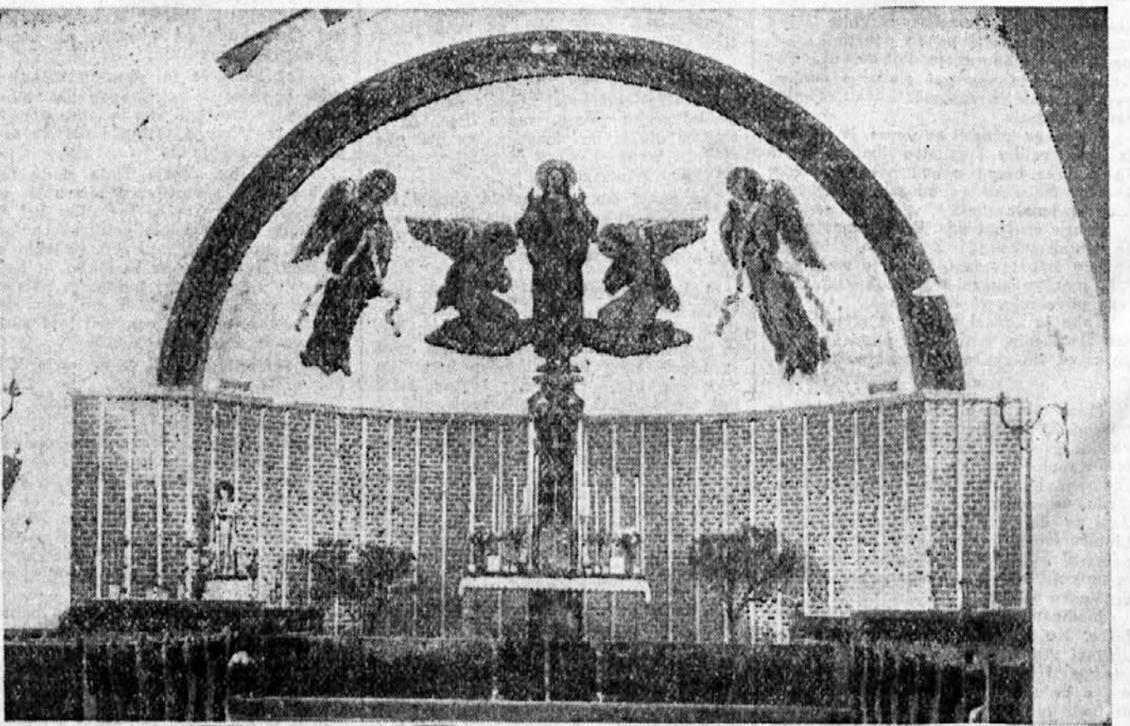
Slovenski dom 2. decembra 1944, stran 8:

V prvi koloni: »Če pogledamo zaklad domačih izvornih in tehnično zrelih dramatičnih proizvodov, moramo priznati, da imamo toliko kot nič!«

V četrti koloni: »Če pomislimo, koliko izvornih slovenskih del, ki so nam po svoji zamisli mnogo bližja, še čaka na vpriporitev, potem se nam vpriporitev te komedije ne zdi povsem utemeljena.«

Pa brez zamere. — — —

1. Prva trditev je pod navednicami torej citirana — pisec članka se ne strinja z njo, kar je razvidno takoj iz naslednjega odstavka v isti koloni.

Is sodobnega slovenskega cerkvenega slikarstva: M. Subic: Kristus Kralj. (Župna cerkev na Rakeku.)

2. Prva trditev je bila napisana — leta 1910 in je to tudi navedeno. Čeprav torej »zbežlica ni zadeta v glavnico, pripomba vendar prinašamo. Vsak pošten ugovor iskreno pozdravljamo, saj zato so Pripombe tu. Samo nikar mimo udarjati, in to morda celo hote. Pa brez zamere. — Slovenski dom.«

VEČNI ROMAR IN VOJNE RAZMERE

Šel v Palestino, čez breg, neznanu ljudi je srečeval, danes v Ljubljano zaprt, v knjigi potuje skoz — čas!

O SLOVENSKI DRAMI...

Iz »Prezera domače dramatik«:

... kajti naša drama pozna samo dva motiva: rokomavha, ponarejevalce denarja — in očete, ki nočejo pustiti sinu bodisi grunta, bodisi poroke. Razplet je različen, v zaključni sceni pa pridejo navadno na oder vsaj trije orožniki (če je mogoče v avstrijskih uniformah) s teškimi verigami... Grešnik — glavna oseba, iz katere navadno spoznavamo psiho naroda, h kateremu pisec pripada — pade na kolena, govori občinstvu, kako se keša in deli moralne nauke. Nato ga orožniki odvedejo in ta, ki ni ponarejeval denarja, ki ni nikogar ubil, ali pa je morda kako drugače še precej vzgledno živel, podeduje — plačilo z nebes — trenutek zatem velikansko posestvo strica iz Amerike, za katerega sploh ni vedel. Tako se more poročiti z ubogo kovačevno ali mlinarjevo hčerko, ki tudi razen rok ničesar nima in je na to prizor že vse dejanje brez besed čakala na oder. Sedaj je vse dobro poplačano, grdi krivci kaznovani in občinstvo odhaja s krepkim moralnim naukom v srca, kako je v življenju treba biti pošten, če hočeš kaj podedovati...«

ZNAMENJE ČASA

Avgusta 1944, sredi politične, duhovne in moralne revolucije pri nas, smo lahko brali tole:

... »Že tam je (Ibsen) povedal, da je zakon, ki ni zgrajen na obojestranski iskrenosti in enakopravnosti obeh zakoncev, človeka nevreden ter rodi zlo posledice. Ko Nora to spozna, zapusti moža. Takratna javnost, ki je živela in presojala svoje in drugih življenje le po tedanjih zastaralih družabnih konvencionalnostih, se je zagnala v krik osorjenosti, se je zagnala v krik osorjenosti, češ da je čenina dolžnost, da vstraja ob možu, četudi trpi pri tem še take duševne muke.«

Dozdaj se ob to moralo ni nihče obregnil.